

Gildebrief

Ambacht van molenaar
is bijgeschreven in de Inventaris
Immaterieel Erfgoed Nederland

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

40e jaargang no. 1 maart 2021

COLOFON

Gildebrief

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars (GVM) en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 2.500 stuks in de maanden maart, juni, september en december.

Alle leden van de vereniging hebben het recht in de Gildebrief artikelen te plaatsen, hun mening te uiten en kanttekeningen bij het beleid van de vereniging te plaatsen.

Het hoofdbestuur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars is niet verantwoordelijk voor deze uitingen en kan hierop niet worden aangesproken.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van artikelen berust bij de auteur.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor het geheel als blad.

Abonnement niet leden

Niet leden van het Gilde kunnen zich abonneren op de Gildebrief door donateur van het Gilde te worden voor het minimale bedrag van 15 Euro.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen die gelieerd zijn aan 'de molenwereld' bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Informatie is verkrijgbaar bij de boekhouder (zie hieronder).

Bestuur van Het GVM

Voorzitter/veiligheid

Erik Kopp
voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl

Secretaris

Tom Kreuning
Molenkade 8, 1829 HZ Oudorp (NH)
secretaris@vrijwilligemolenaars.nl

Penningmeester

Geert Jonker
penningmeester@vrijwilligemolenaars.nl

Opleidingscoördinator

Kees Kammeraat
opleidingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Afdelingscoördinator

Leen Lagerwerf
afdelingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

PR & Promotie

Peet Wessels
06 - 2120 7895
communicatie@vrijwilligemolenaars.nl

Ledenadministratie

Willem Boender
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl

Vertrouwenpersonen

Ada Meurs
Van Middachtenmarke 33, 8016 GC Zwolle 06 - 1676 6741
Hub van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9, 5018 EA Tilburg 013 - 536 2100

Verzekering en boekhouding

Vacature (zie elders in deze Gildebrief)
verzekering@vrijwilligemolenaars.nl
boekhouding@vrijwilligemolenaars.nl

Examencoördinator

Wilma Dondergoor
examencoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Bliksemafleidercontrole

Andre Canrinus
bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl

Steunpunt molenbiotoop

Jorinde Pijnnaak - Vroeijestijn (De Hollandsche Molen)
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam 020 - 623 8703
DHM@molens.nl

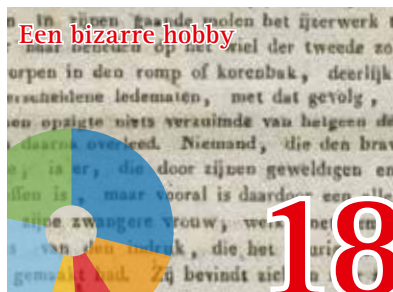
Website

Kees Kammeraat (waarnemend beheerder)

Rekeningnummers

IBAN NL40 TRIO 0198 54 28 95 (algemeen)
IBAN NL26 TRIO 0198 55 85 70 (Gildeverzendingen)
BIC TRIONL2U

Kon. Bibliotheek: ISSN 1381-9151

In dit nummer:

maart 2021

Agenda en uitnodiging Algemene Ledenvergadering	4
Boekhouder gezocht	4
Is een molenaar-in-opleiding verzekerd als die zelfstandig een molen bedient?	5
Train de trainer	6
Jaarverslag over 2020	8
Jaarverslag 2020 Bliksemafleidercontrole	12
Spitijzers	14
De jonge honden van het Gilde	16
Een bizarre hobby	18
Molenaar zijn in 2021 en de sociale media	20
Ode aan de molenaar; Lockdown	22
Vraag & Antwoord; Minder wind?	24
Vraag & Antwoord; Hoe zit het met de lange spruit?	25
Poldermolen Waardenburg	26
Gaten in zeilen	29
De stand van de vangbalk	30
Geslaagden	33
Molinologie 54	34
Reactie op opleiding molenaar	35

Redactie Gildebrief

Hoofdredactie: Bas de Deugd
Namens bestuur: Tom Kreuning
Redactieadres: Dirk Karsstraat 47, 4143 AX Leerdam
Tel: 0345 - 630112
redactie@vrijwilligemolenaars.nl

Eindredactie: Mark Dwarswaard
Tekstredactie: Barend Zinkweg

Vormgeving
Studio De Bunschoter

Druk
Drukkerij de Bunschoter, www.debunschoter.nl

Kopij en mededelingen

De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst en beoordeelt deze op plaatsbaarheid in haar geheel, gedeeltelijk of in gewijzigde vorm, zulks in overleg met de auteur.

Kopij voor het **juninummer** van 2021 moet in het bezit zijn van de redactie **voor 1 mei 2021**. Voor een latere aanlevering dient men te overleggen met de redactie. Teksten (al dan niet met foto's) kunnen worden aangeleverd per email. Bij voorkeur in Word op emailadres redactie@vrijwilligemolenaars.nl.

Neem voor het meezenden van foto's even contact op met de redactie.

Wijziging persoonsgegevens

Voor het wijzigen van persoonsgegevens, bijvoorbeeld bij verhuizing, ga je naar "MijnGVM" op de website www.vrijwilligemolenaars.nl. Log in met je emailadres en wachtwoord, vervolgens ga je naar "Mijn Profiel", dan naar "Mijn Gegevens" en vul de nieuwe gegevens in.

Hier kan je ook aangeven of je de Gildebrief wel of niet als papieren versie wilt ontvangen.

Nummer 1

Beste molenaar,

"Ik hef het glas op jouw gezondheid,.....
Iedereen is van de wereld, de wereld is van
iedereen" (The Scene).

Welkom in de eerste Gildebrief van 2021. In
onze colofon – die kleine lettertjes links op
de linkerpagina – staat, dat het Gilde niet
verantwoordelijk is voor de inhoud van de
ingestuurde verhalen, behalve dan de stukken
van het bestuur.

Om te weten wie de schrijver is, is een naam
een vereiste. In deze Gildebrief staat bij één
artikel echter geen naam. Toch heb ik er voor
gekozen om het artikel wel te plaatsen. Reac-
ties op dat artikel kunnen naar mij gestuurd
worden.

Afgelopen jaar hebben we als molenaar onze
molen gebruikt om de medemens een hart
onder de riem te steken: met harten, vlaggen
en speciale verlichting. Als er iemand een
nieuw idee heeft, dan hoor ik het graag.

Naast het jaarverslag en de vaste rubrieken
is deze Gildebrief weer goed gevuld met

uiteenlopende onderwerpen. Bedankt voor de
inzendingen.
Veel leesplezier,

Namens de redactie,
Bas de Deugd

KAM, maart 2021

"De huidige opleiding tot wind- en watermolenaar moet en kan een-
voudiger en daarmee ook korter".

Dat is een uitdagende stelling waarover je van mening kan verschillen.
Maar let op bij het discussiëren hierover. Er staan twee werkwoorden
in: moeten en kunnen. Die geven allebei een verschillende lading aan
de stelling. Welke argumenten pleiten voor of tegen? De discussie over
de opleiding die twee Gildebrieven geleden weer oplaaide, houdt de
gemoederen onder molenaars bezig. En wat blijkt: de molenwereld is
sterk verdeeld.

Belangrijk is ook het beantwoorden van de vraag die hieraan vooraf-
gaat. Waarom zou je het willen? Er is ruime ervaring opgedaan met
de huidige opleiding en de afgelopen 10 jaar slaagden er 60 tot 70
molenaars per jaar. Welk probleem willen we oplossen?

De leden van de opleidingsraad (OR) buigen zich over het beantwoor-
den van deze stelling en de vragen die erbij horen. Het begint al met
een onderzoek onder de molenaars-in-opleiding. Hoe ervaren zij de
opleiding? Ook richt de OR zich op de vragen of en hoe de huidige op-
leiding te verbeteren is. Je hoeft niet ziek te zijn om beter te worden.
Zou een leeswijzer bij de handboeken voor de opleiding tot wind- en
watermolenaar een handreiking kunnen zijn om makkelijker de theorie
te leren? Die leeswijzer geeft dan beter aan welke informatie echt
belangrijk is om te weten. Ook de tijd tussen het proefexamen en
examen is best lang: die kan soms oplopen tot 6 tot 8 maanden. Kan
dat korter, door bijvoorbeeld meerdere examenperiodes in te voeren?
Daarvoor is overleg nodig met de vereniging De Hollandsche Molen.
Kortom, er is volop stof tot nadenken en besluiten nemen. Wordt
vervolgd.

Er komt een tweede internationale conferentie. Deze vindt weer online
plaats en wel op donderdag 25 maart 2021. Nederland is opnieuw het
gastland. Net als de eerste conferentie zullen drie landen presentaties
geven. Daarnaast komen er verschillende thema's aan bod waarop de
deelnemers kunnen intekenen om mee te praten. Het is leuk om bij
het organiseren ervan betrokken te zijn.

Online vergaderen en het volgen van theorielessen blijft nog wel even
de standaard. Daarnaast zal het organiseren van fysieke bijeenkomsten
met de leden van een afdeling of excursies of het toelaten van veel
bezoekers in de molen nog een paar maanden op zich laten wach-
ten. Het is niet anders. Wellicht saaier dan we gewend zijn, maar de
gezondheid van ons en de bezoekers staat voorop.

Ik hou het dit keer kort en sluit af. Het jaar 2021 is alweer ruim van
start gegaan. Enkele januari-'stormpjes' zijn gepasseerd. Ondanks
alle beperkingen draaien en malen de molens. De discussie over het
aanpassen dan wel verbeteren van de opleiding tot molenaar gaat vast
iets moois opleveren.

De Algemene Ledenvergadering vindt online plaats op zaterdag 3
april. Kijk op onze website voor meer informatie. En ik kijk uit naar het
50-jarig jubileum in 2022. (Of vieren we dan al ons 55-jarig be-
staan.....?) In elk geval is er dit jaar elk kwartaal een leuke nieuwsbrief
met de laatste nieuwtjes over alle voorbereiding voor het jubileum.

Erik Kopp, voorzitter

Agenda en uitnodiging Algemene Ledenvergadering

zaterdag, 3 april 2021

Aan de leden en de donateurs van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.
Hierbij nodigen wij u uit voor de Algemene Ledenvergadering 2021.
Online via ZOOM.

Aanvang: 10.00 uur

Voorlopige agenda:

- 1 - Opening
- 2 - Vaststellen verslag Algemene Ledenvergadering van 31 oktober 2020
- 3 - Verkiezing bestuursleden:
Leen Lagerwerf is aftredend en stelt zich niet herkiesbaar.
Tom Kreuning is aftredend en stelt zich herkiesbaar.
- 4 - Bestuursmededelingen door de voorzitter
- 5 - Jaarverslag 2020
- 6 - Financieel verslag 2020
- 7 - Begroting 2021
- 8 - Verslag kascommissie
- 9 - Wijziging Huishoudelijk Reglement
- 10 - Rondvraag
- 11 - Sluiting

Alle vergaderstukken staan op de website: www.vrijwilligemolenaars.nl.
De link voor deze Zoomvergadering zal ook op de website komen te staan.

Bijzonderheid bij agendapunt 9: U kunt over de voorgestelde wijziging van het Huishoudelijk Reglement alvast schriftelijk commentaar indienen bij de secretaris tot 31 maart aanstaande.

Verder vragen we onze leden om zoveel mogelijk vragen alvast schriftelijk in te dienen bij de secretaris.

Boekhouder gezocht

Het bestuur zoekt een nieuwe boekhouder voor onze vereniging.
Jan Wieffer heeft die taak al ruim vijf jaar gedaan. Hij stopt er nu mee.

De boekhouder vormt samen met de penningmeester en de ledenadministratie het financiële hart van de vereniging. Elk jaar controleert een kascommissie de boeken.
Je bent precies en je vindt het leuk en je hebt de tijd om wekelijks met de cijfers en de boekhouding daarvan bezig te zijn. Daarnaast ben je voor de leden de contactpersoon op het gebied van verzekeringen.

Nadere informatie is te verkrijgen bij de penningmeester, Geert Jonker.

Het bestuur

Is een molenaar-in-opleiding verzekerd als die zelfstandig een molen bedient?

DOOR: JAN WIEFFER

U bent molenaar-in-opleiding (mio) en lid van het Gilde van Vrijwillige Molenaars (GVM). Dan bent u als leerling verzekerd tegen *wettelijke aansprakelijkheid (WA)* tegenover derden en tegen schade aan de molen waarop u actief bent (WA-plus). Daarnaast bent u als leerling ook verplicht verzekerd tegen ongevallen.

De waarde van het getuigschrift

Zowel De Hollandsche Molen (DHM) als het Gilde van Vrijwillige Molenaars gaan ervan uit, dat een leerling eerst het getuigschrift haalt, voordat hij/zij zelfstandig op een molen gaat werken. Zie daarvoor bijvoorbeeld het model-contract vrijwillige molenaar van DHM/GVM.

Aan de andere kant bestaat er geen wettelijke verplichting voor een moleneigenaar om alleen

molenaars met een getuigschrift aan te stellen. Wel heeft de moleneigenaar een zogenaamde *zorgplicht* voor zijn werknemers en vrijwilligers. De eigenaar moet zich ervan overtuigen, dat de vrijwilliger bekwaam is om bepaalde, *gevaarlijke* werkzaamheden te verrichten. Voorbeelden daarvan zijn: een heftruck besturen, een kettingzaag gebruiken of het bedienen van een molen. De eenvoudigste en vrijwel de enige certificering voor een molenaar is natuurlijk het getuigschrift van De Hollandsche Molen.

Het standpunt van het Gilde

- Het Gilde vindt het ongewenst, dat een leerling-molenaar zelfstandig een molen bedient.
- Het Gilde kan daar niet tegen optreden.

- Als de moleneigenaar niet heeft voldaan aan zijn zorgplicht, kan deze niet zijn eigen aansprakelijkheid verleggen naar een leerling-molenaar.
- De verzekering van het Gilde zal dan ook in dit soort gevallen de aansprakelijkheid van de leerling-molenaar afwijzen. De eigenaar blijft dan zelf aansprakelijk voor schade tegenover derden of aan de molen.

Het verzekeringssecretariaat is bereikbaar via verzekeringen@vrijwilligemolenaars.nl

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS
TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen, maaltechnisch advies.

Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.

Restauratie van stenen en maalstoelen.

Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.

Kneus- en scherphammers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland

Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86

E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Zeilmakerij van Neerven bv

MOLENZEILEN IN
WK77 BRUIN OF WIT,
MARLON BOLUS ROOD

Driek van Erpstraat 1

5341 AK OSS

Tel. 0412-624028

Fax. 0412-627973

info@zeilmakerijvanneerven.nl

DEGELIJKHEID EN
GEGARANDEERD DE
BESTE KWALITEIT !!

Train de trainer

De discussie over onze opleiding is weer opgelaid. Dat is niet voor het eerst overigens. Een jaar of twintig geleden was dat ook het geval. En het gaat nu over vrijwel dezelfde zaken als toen. Niet heel verwonderlijk, want de discussie van destijds heeft geen ingrijpende verandering tot gevolg gehad. Maar de aanleiding ertoe bestaat kennelijk nog steeds.

DOOR: KEES KAMMERAAT, opleidingscoördinator

De instructeur aan het werk met valbeveiliging

De instructeur

Naast alle andere ideeën over verbetering van de opleiding vraag ik ook aandacht voor de instructeur. We kunnen nog zo'n geweldige opleiding ontwikkelen, als instructeurs hun werk niet goed doen, levert dat minder op dan we willen. Andersom geldt gelukkig ook, dat een goede instructeur van elke opleiding een succes kan maken. En: zonder voldoende

instructeurs komen de opleidingen ook in gevaar.

Eerst wat cijfers

In het Gilde zijn momenteel bijna 100 instructeurs actief, inclusief een klein aantal instructeurs-vakmolenaar. Gemiddeld zijn instructeurs al 21 à 22 jaar geslaagd molenaar met als uitersten 3 en 45 jaar. De gemiddelde

leeftijd is 64 jaar; slechts twaalf zijn jonger dan 50 jaar. De verhouding tussen mannen en vrouwen is wat scheef: slechts vier vrouwen! Instructeur werd men doorgaans op verzoek van een afdelingsbestuur of op voordracht van een andere instructeur. Zelf solliciteren was niet zo gebruikelijk, hoewel dat misschien niet voor elke regio geldt.

Het aanstellen van nieuwe instructeurs is echter belangrijk. De instroom van nieuwe leerlingen blijft gelukkig goed op peil. Instructeurs vergrijzen echter en een verjongingskuur is voor hen helaas niet beschikbaar. Kruien kunnen ze aan een leerling overlaten maar trapliften aanbrengen om de kap in te komen zie ik niet gebeuren. Zij ook niet: ze treden terug.

Het lijkt me daarom nodig, dat afdelingsbesturen zich actief bezighouden met hoe het staat met hun instructeursbestand: wie zal naar verwachting binnen bijvoorbeeld vijf jaar stoppen? Is er voldoende spreiding van de instructiemolens? Heb ik voor mogelijke opvolgers tijd nodig om hen op hun taak als instructeur voor te bereiden? Kan ik 'starters' een inwerkperiode aanbieden bij een ervaren instructeur? Hoe bewaak ik de kwaliteit van de instructeurs?

Waarom moet een instructeur voldoen?

Bijlage 2 van het Huishoudelijk Reglement (HHR) van het Gilde zegt iets over de voorwaarden om instructeur te worden. Dat komt neer op:

- beschikken over de nodige praktijkervaring en kennis
- bereidheid instructie te geven en in staat zijn praktische en theoretische kennis over te brengen op de leerling
- bereidheid zijn kennis en ervaring op peil te houden door deelname aan instructeursbijeenkomsten, (toelatings-) examens bij te

Instructie zeil voorleggen

wonen en eventuele scholing en coaching te volgen.

Deze voorwaarden zijn nogal ruim omschreven en bieden afdelingsbesturen ruimte om eigen afwegingen te maken voor het benoemen van instructeurs.

Overwegingen

Als een afdelingsbestuur vooral op zoek gaat naar molenaars met veel praktijkervaring verkleint dat de vijver waarin gevist kan worden. Dan wordt de kans op succes kleiner. Ook is daarmee niet gezegd, dat je de juiste kandidaten vindt: een ervaren molenaar is niet ook een goede instructeur.

Dat levert nog een beperking op: we zien tegenwoordig een flinke instroom van oudere leerlingen. Deze zijn erg gemotiveerd en hebben tijd. Velen van hen blijken hoog opgeleid. Ze zijn onmisbaar geworden: zonder hen draaien molens veel minder. Maar het heeft ook een keerzijde: ze kunnen minder jaren praktijkervaring opbouwen. Wie dus vooral let op praktijkervaring krijgt vermoedelijk op termijn niet voldoende, nieuwe instructeurs. Maar molenaars – ouder of jonger – kunnen vanuit hun werkzame leven ook andere kwaliteiten meebrengen, bijvoorbeeld kennis en ervaring om onderwijs of trainingen te verzorgen. Vraag daar naar en maak er gebruik van!

Nog een derde overweging: iemand die nog niet zolang geleden het Getuigschrift Vrijwillige Molenaar heeft behaald, beschikt over kennis die bij de oude garde alweer weggezakt kan zijn. Hij of zij heeft bovendien nog recent zelf ervaren wat er nodig is om

examen te kunnen doen.

Samengevat: kijk bij een mogelijke instructeur niet alleen naar 'dienstjaren' en ook niet naar leeftijd, maar weeg alle kwaliteiten mee waarover iemand beschikt.

Didactische vaardigheid

Van een instructeur wordt dus ook verwacht, dat hij of zij 'in staat is praktische en theoretische kennis over te brengen op de leerling'. Anders gezegd: een instructeur moet over enige didactische vaardigheden beschikken. Een leerling mag dus verwachten, dat de lesstof deskundig aangeboden wordt. Dat houdt onder andere in: met een goede opbouw en in goede wisselwerking met de leerling. Omdat veel molenaars 'van huis uit' niet didactisch geschoold zijn, wil het Gilde hierin zowel de huidige als de nieuwe instructeurs ondersteuning aanbieden. Niet vanuit de gedachte, dat het slecht gesteld is met de instructie, maar wel vanuit de overtuiging dat er zeker nog verbetering mogelijk is.

Train de trainer

Moeten alle instructeurs – al of niet verplicht – op cursus? We streven naar maatwerk: waaraan is behoefte? Een cursus wordt ook overwogen, hoewel die niet verplicht zal zijn. Ook andere vormen van ondersteuning zijn denkbaar. Bijvoorbeeld het beschikbaar stellen van een voorbeeld-leerplan: hoe kan ik de lesstof ordenen? Wat doe ik eerst, wat komt daarna? Hoe houd ik zicht op de vorderingen? Hoe help ik de leerling zijn weg te vinden in de omvangrijke lesstof in de Basisopleiding. Hoe help ik de leerling medeverantwoordelijkheid te nemen voor zijn eigen opleiding? Ook kan gedacht worden aan inschakelen van ervaringsdeskundigen die – op uitnodiging – op instructeursvergaderingen speciaal aandacht besteden aan 'de kunst van het onderwijzen' (zoals in enkele afdelingen al gebeurt).

Oproep

Tot nu toe spreken we alleen nog maar over wensen en plannen. Daar moet het niet bij blijven. Het is echter voor het Gilde grotendeels nieuw terrein dat ontgonnen en ingericht moet worden. Daarbij vragen we om medewerking vanuit 'het veld'.

Training:

- is er behoefte aan zo'n training?
- welke onderwerpen moeten zeker aan de orde komen: didactiek, theorie, praktijk?

- zijn er instructeurs die voor zichzelf al met een leerplan werken en dit ter beschikking willen stellen?
- zijn er mensen die een didactische scholing kunnen verzorgen?

Coaching:

- is er behoefte aan coaching? In welke vorm zou dat kunnen?
 - zijn er instructeurs die nieuwe of aankomende instructeurs willen coachen?
- Tot slot: zijn er mensen, die het leuk vinden om mee te denken over het ontwikkelen van ondersteunende activiteiten voor instructeurs?

We kijken met belangstelling uit naar reacties:

opleidingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Leren vangen

Instructie zeil vastleggen

Jaarverslag over 2020

DOOR: TOM KREUNING, secretaris

Algemeen

Het was een bijzonder jaar. De verspreiding van het coronavirus legde in het voorjaar de meeste activiteiten stil.

Coronavirus

In het voorjaar zijn de Algemene Ledenvergadering (ALV), de (toelatings-)examens en de theorie- en praktijklessen geschrapt, uitgesteld of aangepast. Dit gold ook voor het uitreiken van de getuigschriften door *De Hollandsche Molen* (DHM) en voor het doorgaan van de *Nationale Molendag*. De geplande internationale conferentie in het kader van het ambacht van molenaar werd verplaatst naar november. De maatregelen van de overheid om het virus in te dammen, werden door DHM in samenwerking met het Gilde vertaald in een document met adviezen. Het belangrijkste advies was: blijf thuis en ga alleen naar de molen als het echt noodzakelijk is. Helaas heeft het coronavirus de molenaar niet overgeslagen. Ongetwijfeld zijn er leden ziek geworden en er zijn ten minste twee molenaars overleden aan de gevolgen van het virus.

Online streaming

Vanaf de zomer kwamen er wat versoepelingen en konden de uitgestelde examens en de toelatingsexamens weer doorgang vinden. De examens werden afgenomen door twee in plaats van drie examinatoren vanwege de geldende maatregelen door het RIVM. De dag na het laatste examen werd er opnieuw een 'lockdown' afgekondigd. Hierdoor moest er een andere vorm worden gevonden voor de uitgestelde Algemene Ledenvergadering, de vergadering van de Opleidingsraad en de internationale conferentie. De oplossing was het gebruiken van 'online streaming'.

Vuurwerk

Het totale vuurwerkverbod tijdens oud en nieuw was een direct gevolg van de pandemie. Waar we al jaren voor pleiten, werd nu snel ingevoerd. Waren er vorig jaar nog twee molens getroffen door brand als gevolg van vuurwerk, dit jaar was dat er gelukkig geen enkele. Het is te hopen dat het verbod blijvend wordt.

Bestuur

Bestuurssamenstelling

Het bestuur bestaat sinds de ALV van 31 oktober uit Erik Kopp (voorzitter), Tom Kreuning (secretaris), Geert Jonker (penningmeester), Leen Lagerwerf (afdelingscoördinator), Kees Kammeraat (opleidingscoördinator) en Peet Wessels (PR en communicatie).

Kees Kammeraat en Peet Wessels zijn nieuw in het bestuur, alhoewel ze al een tijdje meedraiden. De termijn van voorzitter Erik Kopp liep

af en hij stelde zich herkiesbaar. De Algemene Ledenvergadering ging online akkoord met een nieuwe termijn.

Samenwerking

De samenwerking met vereniging *De Hollandsche Molen* (DHM), het *Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde* (AKG) en het *Gild Fryske Molders* (GFM) was ook dit jaar zeer prettig. Tweemaal per jaar komen de voorzitters bij elkaar in het zogenaamde Voorzittersoverleg. Dit jaar dus online. Het GFM heeft interesse getoond in ons lesmateriaal. Dat wordt nog nader uitgewerkt. Ook wordt er samengewerkt op het gebied van het ontwikkelen van specialisaties.

De *Werkgroep Immaterieel Erfgoed* onder leiding van Bas de Deugd heeft in samenwerking met het *Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland* (KIEN) het borgingsplan geëvalueerd en bijgewerkt. Het *Ambacht van Molenaar* is weer voor drie jaar goedgekeurd. Tegelijk werd een nieuw logo door het kenniscentrum opgestuurd. Het oude is hierbij komen te vervallen. Internationaal was er contact met het *Traditional Cornmillers Guild* uit Engeland. Voorzitter Erik Kopp toog in maart - net voor de intelligente lockdown - in een bijna lege trein naar Engeland om daar een voordracht te houden over veiligheid op molens. De internationale samenwerking is ook versterkt door de online gehouden internationale molenaars conferentie. De komende tijd wordt dat uitgebreid en zullen er meer conferenties over het ambacht van molenaar worden georganiseerd.

Financieel

Jaarrekening

De bijdragen voor deze Gildebrief moesten op 1 februari bij de redactie ingeleverd zijn. Daarom waren wel de voorlopige jaarcijfers bekend, maar nog niet beoordeeld en besproken met de kascommissie. Er kan daarom alleen een algemene toelichting worden gegeven over de bijzonderheden van dit jaar. In een aparte bijlage bij deze Gildebrief zit een volledig overzicht van de gecontroleerde jaarcijfers en een uitgebreide toelichting daarop. Na controle door de kascommissie kan dit nog aangepast worden. Wel kunnen we hier de voorlopige cijfers geven. Het resultaat van het jaar 2020 komt weliswaar overeen met de begroting (ongeveer € 4000,- positief), maar is anders tot stand gekomen dan was aangenomen. De verschillen zijn voor een groot deel terug te voeren op de pandemie, waardoor veel bijeenkomsten niet door konden gaan. Om vergaderingen en overleg tussen afdelingen, van het bestuur en met ondersteunende diensten toch mogelijk te kunnen maken, is door het Gilde een abonnement genomen op online-vergaderen via Zoom.

De inkomsten waren € 7000,- lager dan het voorgaande jaar, omdat vanaf dit jaar ook de premie voor de WA+verzekering in de contributie opgenomen is. De kosten voor de opleiding waren ongeveer € 2.000,- hoger, vooral door het drukken van extra lesmateriaal en extra verzendkosten. De uitgaven voor verzekeringen waren € 5000,- hoger. De algemene kosten waren ongeveer € 1.500,- lager.

De acties in 2019 en 2020 voor het stimuleren van het betalen van de contributie en de verzekeringspremies door middel van *Automatische Incasso* waren een groot succes. Inmiddels betaalt ongeveer 80 procent van de leden via automatische incasso. Dit scheelt de ledenadministratie veel werk en de medewerkers zijn blij, dat veel leden bereid waren om over te stappen.

Archief

Tijdens de eerste lockdown-periode is het archief van het Gilde door- gewerkt. Dit bestaat uit een papieren archief (tot ongeveer 2003) en een digitaal archief (van na 2003).

Het papieren archief

Er was in de laatste 50 jaar een groot aantal dozen gevuld en lang niet alles was georganiseerd. Deze verzameling dozen was beland in een opslagloods na enige omzwervingen bij diverse bestuursleden op zolder of in de garage. Er bleek na bestudering veel dubbel te zijn. Ook veel niet ter zake doende papieren en privacy-gevoelige documenten waren bewaard. Als voorbeeld: de acceptgiro-formulieren van decennia terug. Nadat alles was geordend en in nieuwe zuurvrije mappen en dozen was gedaan, bleek er toch een belangrijk deel te ontbreken. Ondanks dat er veel bewaard is gebleven, zijn er bijvoorbeeld heel wat verslagen niet in het archief terecht gekomen. We zijn nog op zoek naar een aantal oude Gildebrieven, diverse jaren notulen van bestuursvergaderingen en jaarverslagen. Ook ontbreekt er publiciteitsmateriaal, namelijk folders en posters. Verder zijn er bijna geen foto's in het archief.

Het digitale archief

Alhoewel in eerste instantie gedacht werd, dat het digitale archief

voor minder problemen zou zorgen, is dit niet het geval gebleken. Veel digitale documenten zijn met de huidige programma's niet meer te openen. Bij de gevonden floppy-discs zat een briefje waarop stond: succes!

Er is een beleidsplan voor het archief geschreven met de randvoorwaarden voor het organiseren, overdragen en opslaan. Besloten is van de afdelingen alleen de jaarverslagen centraal op te slaan. Er gaat aan de afdelingen gevraagd worden om de ontbrekende verslagen. Over het toegankelijk maken en de juiste manier van opslag wordt nog nagedacht.

Leden

Ledenadministratie

De ledenadministratie wordt gedaan door Willem Boender.

Het ledenaantal is met 33 gestegen van 2549 op 1 januari tot 2582 leden op 31 december. Het aantal verwerkte aanmeldingen bedraagt 155 ondanks de corona-maatregelen die van kracht zijn.

Aanvullingen op onderstaande tabel:

1. Deze bevat een aantal dubbelstellingen: dubbele opleiding, dubbel geslaagd.
2. Speciaal Donateurs en Donateurs is in 2019 samengevoegd tot Donateurs.

Opleidingen

De Opleidingsraad

De Opleidingsraad heeft tweemaal 'online' vergaderd. Diverse zaken zijn hierbij besproken.

Een decennia-oude discussie is weer opgevlamd, namelijk het struikelblok van de zwaarte van de opleiding. Berichten bereikten het bestuur, dat er mede hierdoor veel afvallers zouden zijn. Een onderzoek door middel van een enquête naar de redenen van afhaken moet hier meer

Actieve Ledenbestand GVM		2020	+/-	2019	2018	2017	2016
Geslaagde leden	windmolen	1503	+5	1498	1482	1436	1383
	watermolen	73	+2	71	67	64	62
Leden in opleiding	windmolen	782	+30	752	765	736	739
	watermolen	57	-3	60	65	66	57
Donateurs		110	+4	106	58	47	49
Jeugdleden		18	+3	15	14	20	22
Molengids		47	-1	48	45	36	23
Instructeur-vakmolaar		8	-1	9	11	13	14
Buitengewone leden		40	-8	48	31	32	30
Ereleden		6	-	6	6	6	7

Opleidingsraad (schermafbeelding)

Jubileumboekcommissie (schermafbeelding)

duidelijkheid brengen in het werkelijke aantal leden-in-opleiding die ermee stoppen. Los daarvan onderzoekt het bestuur het ontwikkelen van een tweede opleidingstraject naast de huidige opleiding. Die tweede opleiding richt zich dan alleen op één type molen, is eenvoudiger en daarmee ook korter. Als verbeteringen van de huidige opleiding worden geopperd om de tijd tussen de twee examens te verkorten, het op de eigen molen geëxamineerd worden en het vaker houden van een examen.

De opleiding watermolenaar

De opleiding watermolenaar heeft een nieuw handboek. Kees Kammeraat heeft daar, met de vier afdelingen waar watermolens staan, aan gewerkt. Veel steun was er van ervaren watermolenaars. Tijdens een bescheiden feestelijke bijeenkomst op de Gennep Watermolen werden op 26 september de eerste exemplaren uitgereikt. Het handboek heeft 350 bladzijden en is te downloaden via de website. De examen-eisen die met De Hollandsche Molen in 2015 zijn samengesteld blijven vooralsnog ongewijzigd.

Geslaagden

Door de pandemie konden de voorjaarsexamens niet doorgaan. De getallen laten de resultaten van de najaarsexamens zien. Het totaal aantal geslaagde windmolenaars komt hiermee op 2306 en het totaal aantal geslaagde watermolenaars op 98.

	Kandidaten	Geslaagden	Perc.
Watermolenaars	4	4	100%
Windmolenaars	44	40	91%
Totaal	48	44	92%

Evert Smit Biotopprijs

Eind 2020 is een voordracht binnengekomen voor de Evert Smit Biotopprijs. Door de corona-pandemie was het niet mogelijk om een uitreiking te organiseren. De uitreiking van de Evert Smit Biotopprijs 2020 zal ergens in de loop van 2021 plaatsvinden.

Veiligheid

De incidenten-registratie door de leden gebeurt steeds beter. Dit jaar zijn er twee incidenten gemeld. Het betrof het breken van kammen en het breken van heklatten. Verder was er sprake van drie ongevallen: een gebroken heup doordat iemand van de trap was gegleden, een beknelling van een voet in het onderste deel van een mengketel en het verlies van een vingertopje ook door beknelling. Er zijn ook vier gevaarlijke situaties gemeld. Twee daarvan betroffen werknemers van een kabelbedrijf: die klommen over de afzetting van het draaiende gevlucht om dicht bij de molen een sleuf te graven voor een glasvezelkabel. Verder was er een luik dat ongecontroleerd sloot, omdat het borgtouw brak. De laatste betrof het in het gevlucht blijven hangen van de roe-kettingen bij het kruien, om dit vervolgens te vergeten en de vang te lichten. Gelukkig werd dat tijdig opgemerkt. Er is dit jaar geen veiligheidsdag georganiseerd. Wel is er via e-mail contact gehouden tussen de veiligheidscoördinator en de veiligheidscoaches. Ten slotte is de webpagina Veiligheid op de website van het Gilde bijgewerkt.

Communicatie en PR

Sociale media

Met de komst van Peet Wessels in het bestuur wordt de Facebook-pagina van het Gilde goed onderhouden. Elke week wordt ook het weerbericht van David Henneveld op Facebook gezet. De pagina heeft meer dan 1.000 volgers. Op Instagram breidt de verzameling portretten van molenaars nog steeds uit en hier zijn ongeveer 450 volgers (@gildevanmolenaars).

Website

Sinds twee jaar is Genkgo de webhost. De 'oude' inhoud van Websolve is toen in z'n geheel naar de nieuwe site verplaatst. Vervolgens is alle aandacht gegaan naar het werkbaar maken van de geïntegreerde ledenadministratie. Dat kostte veel tijd en inspanning en is inmiddels afgerond. Afgelopen jaar is meer aandacht gericht op de website. Er zijn wat klachten geweest over de moeilijkheid waarmee toegang tot

de inhoud kan worden verkregen. Ook zou de aantrekkelijkheid voor bezoekers vergroot kunnen worden bijvoorbeeld door meer foto's. Het streven is de site zo gebruiksvriendelijk en aantrekkelijk mogelijk te maken.

Gildebrief

De Gildebrief is viermaal verschenen met 32 bladzijden per uitgave. De redactie is in handen van Bas de Deugd met Mark Dwarswaard als eindredacteur en Barend Zinkweg als tekstredacteur. De stroom interessante artikelen die door onze leden aangeleverd worden, zorgt voor zoveel kopij dat de redactie heeft gevraagd om uitbreiding van het aantal bladzijden. Hierdoor kunnen met name meer foto's en ook grotere foto's geplaatst worden. Het bestuur is akkoord gegaan om tweemaal per jaar uit te breiden naar 36 bladzijden.

Jubileum

De voorbereidingen voor het aanstaande vijftigjarige jubileum van het Gilde in 2022 zijn in volle gang. Een jubileumcommissie onder voorzitterschap van Peet Wessels heeft al een heel programma samengesteld. Er worden activiteiten georganiseerd door de afdelingen, waarin elke maand een andere afdeling centraal staat. Verder is het plan opgevat om op de tweede zaterdag van april 2022 te proberen zoveel mogelijk molenaars op een molen te laten draaien. Dit gebeurt dan dus zonder bezoek of andere afleidende zaken, om zoveel mogelijk molenaars in de gelegenheid te stellen mee te doen. Er wordt hard gewerkt aan een jubileumboek over vijftig jaar Gilde. De redactiecommissie staat onder leiding van Tom Kreuning. Er worden met hulp van de uitgever fondsen aangeschreven voor een financiële bijdrage aan het jubileumboek en het jubileum.

Ondersteunende diensten

Bliksembeveiligingscontrole

Deze gratis service van het Gilde die door leden kan worden aangevraagd via de website, kende ironisch genoeg een heel druk jaar. Het team van coördinator André Canrinus kon tot juni geen controles uitvoeren door de virusuitbraak en de daaropvolgende periodes met een 'lockdown'. Er waren echter meer aanvragen dan ooit tevoren. Uiteindelijk zijn 84 molens gecontroleerd en 11 controles naar het volgende jaar doorgeschoven.

Bij deze 84 molens zijn in totaal 177 adviezen uitgebracht. Zoals elk jaar is de aardingskabel ook nu weer letterlijk de zwakke plek in de schakel. Ook valt het op, dat problemen rond het aardingssysteem en dan met name een te hoge aardverspreidingsweerstand in verhouding toenemen. Voor een deel is dit te verklaren door een toenemende verdroging van de grond. Bij een steeds verder dalend peil van het grondwater, neemt vooral in gebieden met zandgrond de kans op een te hoge weerstand toe.

Verzekeringen

Elk lid is nu via de contributie volledig verzekerd tegen wettelijke aansprakelijkheid (WA). In de contributie zat al de gewone WA-verzekering, waarmee men verzekerd is voor schade aan personen of eigendommen. Vanaf 1 januari 2020 zijn alle leden via de contributie ook WA-plus verzekerd, die ook schade aan molens dekt. Daarnaast kan men nog steeds de ongevallenverzekering afsluiten.

Instagram-account Gilde van Vrijwillige Molenaars

Dit is een verzekering die bij invaliditeit uitkeert aan de verzekerde en bij overlijden aan de nabestaanden. Deze is verplicht voor leden-in-opleiding en vrijwillig voor geslaagde leden.

Het verzekeringssecretariaat is in handen van Jan Wieffer.

Vertrouwenspersonen

Ada Meurs en Hub van Erve, de vertrouwenspersonen van het Gilde, melden dat het een rustig jaar was op een enkel telefoontje na.

Tot slot

Het bestuur dankt alle leden voor hun vrijwillige inzet: molenaars, instructeurs, molenaars-in-opleiding, molengidsen, vrijwilligers in een molenwinkel of anderszins, bestuursleden van alle afdelingen, leden van de verschillende commissies en ondersteunende diensten en onze donateurs. Juist in dit bijzondere jaar met veel beperkingen zijn door uw inzet de molens blijven draaien en malen.

Jaarverslag 2020

DOOR: ANDRÉ CANRINUS, coördinator bliksemafleidercontrole

Organisatie

Op dit moment bestaat ons team uit de volgende personen:

- Hendrik-Jan Berghuis
- Paul Breijs
- André Canrinus
- Johan Krone
- Riekus Meijering
- Evert van Rooijen

Uitgevoerde controles

Niets en niemand wordt ontzien door corona, dat helaas nog steeds in ons midden is. De virusuitbraak en de daarop volgende periodes met een lockdown hebben ook hun weerslag op de controles gehad. Tot juni hebben we geen controles uit kunnen voeren. We kregen echter wel meer aanvragen dan ooit tevoren. We zijn direct van start gegaan, zodra er ruimte was de controles op te pakken. We hebben 84 molens gecontroleerd, 11 controles hebben we naar 2021 doorgeschoven om diverse redenen, waaronder de tweede lockdown.

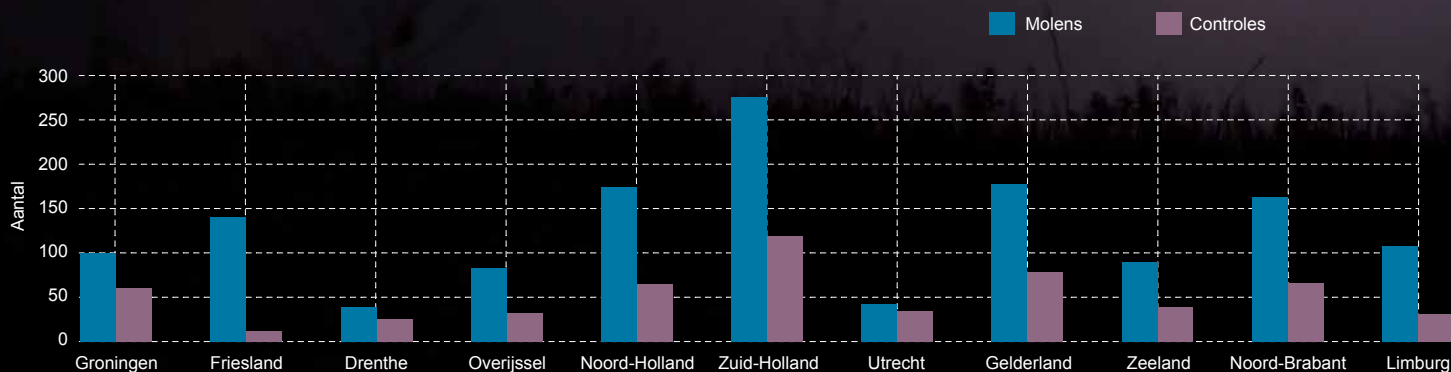

De uitgevoerde controles per provincies

Groningen	7
Drenthe	1
Overijssel	2
Noord-Holland	8
Zuid-Holland	33
Utrecht	7
Gelderland	10
Zeeland	2
Noord-Brabant	10
Limburg	4
Totaal	84

Per provincie is het aantal aanwezige molens in blauw weergegeven. De paarse kolommen tonen de aantallen molens die minimaal één keer door ons zijn gecontroleerd. We zien dat er in alle provincies een verschil is tussen beide is. Naar verhouding doen Drenthe en Utrecht het in dit verband goed. De provincie Friesland blijft hier duidelijk achter.

Wat we wel zien, is dat we de laatste jaren steeds vaker molens controleren waar we nog niet eerder zijn geweest. Ook geven steeds meer molenaars aan, dat ze ons graag regelmatig terug zien komen. Deze samen geeft een gestaag toenemend aantal controles per jaar.

Aantal molens en controles per provincie

Resultaten

Bij de 84 molens die het afgelopen jaar gecontroleerd zijn, hebben we in totaal 177 adviezen uitgebracht.

Overzicht van de adviezen van het afgelopen jaar

Aardingskabel	43
Aardingssysteem	31
Doorverbinding roeden en askop	22
Sleepcontact	3
Potentiaalvereffening	24
Ringleiding en afgaande leidingen	15
Koperen brugjes op de roeden en staartbalk	21
Overspanningsbeveiliging	8
Oude elektriciteitskabels/risico op afslag	3
Stalen staartbalk/stalen spruit	4
Metalen vlaggenmast	3

Zoals elk jaar is de aardingskabel ook nu weer letterlijk de zwakke schakel. Ook valt het op dat problemen in verhouding toenemen rond het aardingssysteem en dan met name een te hoge aardverspreidingsweerstand. Met het **aardingssysteem** worden de aardelektrodes, de putten met de onderlinge doorverbindingen bedoeld. Met de **aardverspreidingsweerstand** wordt de weerstand bedoeld die gemeten wordt van de aardelektrodes naar de aarde. Voor een deel is de te hoge weerstand te verklaren door een toenemende verdroging

van de grond. Bij een steeds verder dalend peil van het grondwater neemt de kans op een te hoge weerstand toe, vooral in gebieden met zandgrond.

Goed nieuws

Zoals elk jaar zijn er ook molens waar we bij de controle geen gebreken geconstateerd hebben. Het afgelopen jaar betrof het de volgende molens:

Nooit Volmaakt - Gorinchem
De Middelmolen - Molenaarsgraaf
Loenderveense Molen - Loenen aan de Vecht
De Hoop - Norg
De Brak - Sluis
Scheiwijkse Molen - Hoornaar
Lageveensemolen - Lisse
Hoge Tiendwegsemolen (herbouw) - Streefkerk

**Had u hier
uw advertentie
willen hebben?**

**Neem dan
contact op via
[boekhouding@
vrijwilligemolenaars.nl](mailto:boekhouding@vrijwilligemolenaars.nl)**

**Koning
Molenzellen**

- *Nieuwe zeilen*
- *Reparaties*
- *Touwwerk*
- *Smeermiddelen*
- *En meer...*

Fa. Koning v.o.f.
058-2135830 / 06-15107316
info@koning-molenzellen.nl

www.koning-molenzellen.nl

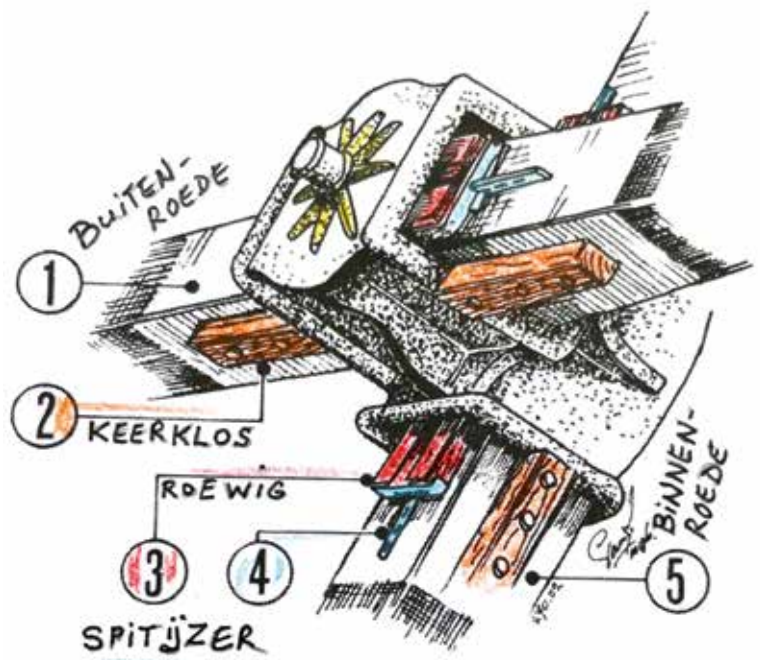

Spitijzers

Bij een spitijzer denk je eerder aan een stuk gereedschap om de groentetuin gereed te maken voor het zaaien dan aan een wiekenkruis. Tijdens mijn opleiding tot vrijwillige molenaar kwam ik er achter, dat spitijzers gebruikt worden om de kop- of roewiggen in de askop te borgen en daarmee de roeden in de roegaten vast te zetten. Daar sta je dan verder niet bij stil. Tot het moment dat het dreigt mis te gaan op je eigen molen. In mijn geval is dat korenstellingmolen De Hoop in Sumar.

DOOR: JAN BORST

Spitijzers

Roedebevestiging in de askop

Schrik

Tijdens een inspectieronde hadden we een luik boven de windpeluw geopend om meer licht in de kap te krijgen. Het doel was om het bovenwiel te inspecteren op los zittende

wiggen en woutertjes. Door de langdurige droge en warme periodes in de afgelopen jaren hebben we daar regelmatig last van. Door het geopende luik heb je een prachtig uitzicht over de omgeving én de askop.

Turend naar het wiekenkruis zagen we een uit-stekende roewig. Die had het roegat nog net niet helemaal verlaten. Via de stelling klonnen we vervolgens boven in het hekwerk van de buitenroede. Met verbijss-

De roewig verschijnt links naast de keerklos

De oude ondeugdelijke spitijzers in De Hoop in Sumar

Aangetaste roewig

Nieuwe spitijzers

tering staarden we naar het spitijzer dat de vier roewiggen op z'n plaats moest houden. Het hing er los bij. Dan schrik je toch echt wel. Dan ontstaan er gedachtes over wat er allemaal mis zou kunnen gaan met de molen, de bezoekers en vrijwilligers. Een draaiende roede die niet meer vast in het roegat zit en hangt op zijn keerklossen ... dat wil je niet meemaken.

De oorzaak en de oplossing

Hoe komt dat nou, zo'n los zittend spitijzer? Dit spitijzer bestond uit een draadeind met aan ieder uiteinde een hoekijzer. Die werden

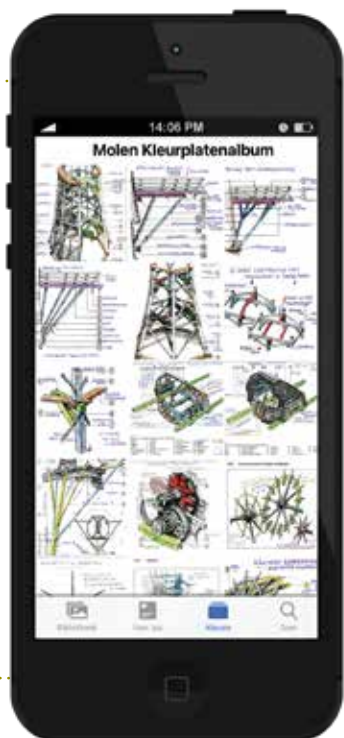
met moeren op hun plaats getrokken tegen de twee wiggen aan iedere kant van het roegat. Die hoekijzers misten omgeslagen einden, waardoor een deels verrotte wig kon ontsnappen! De spitijzers worden op hun plaats gehouden door vier spijkers. Die worden gedeeltelijk in alle vier de wiggen geslagen. De spijkers worden omgezet over de hoekijzers. Inmiddels zijn er uiteraard vier nieuwe spitijzers aangebracht. De hoekijzers zijn nu wel voorzien van omgeslagen einden en twee moeren per uiteinde. Ook de omgezette spijkers in de wiggen zijn weer aangebracht.

Let op krimp

Hout krimpt heviger en metaal zet iets meer uit in deze warme en langdurig droge zomers. Het gaat om fracties van millimeters. Maar toch, er komt op veel plaatsen in het gaande werk steeds meer speling tussen de onderdelen. Wanneer we dat gaande werk dan in gang zetten, kunnen er sneller onderdelen los gaan zitten. Denk vooral aan de wiggen in de molenwielen zoals bovenwiel, rondsels, bonkelaars en spoorwiel op hun as of spil. Voor de roewiggen geldt daarbij extra, dat zij altijd aan weer en wind worden blootgesteld. Eventuele rotte plekken zie je niet! Werp daarom vaker een blik op de spitijzers en controleer regelmatig of je wieken wel echt vast zitten, vooral na een periode van stilstand (lockdown door corona).

Bronnen

1. *Van zAdelsteen tot Zetelkruier, tweeduizend jaar molens in Vlaanderen*, boek 3: *Geïllustreerd molenwoordenboek* geschreven door Dr. Paul L.O. Bouters met medewerking van Gerrit J. Pouw, die tekende de illustraties. Uitgave provincie Oost Vlaanderen, Gent 2002.
2. *Basiscursus voor de opleiding tot vrijwillige molenaar*, uitgave oktober 2007, paragraaf 6.2.3 De bevestiging van de roeden. Figuur 6.2.3.1.

Toegift

Als extraatje doe ik er nog de volgende tip bij voor molenaars-in-opleiding.

In de tijd dat ik leerde voor molenaar had ik moeite om de tekeningen in de Basiscursus goed te kunnen lezen en begrijpen. Ik heb toen besloten om al die tekeningen met kleurpotlood in te kleuren. Dan komen de onderdelen beter tot hun recht.

Ook zette ik de namen van die onderdelen er bij. Al die 160 gekleurde plaatjes heb ik gefotografeerd en die staan nu op mijn telefoon, altijd bij de hand. Best handig, want ook geslaagde vrijwillige molenaars moeten regelmatig zoeken naar de naam van een onderdeel.

Het is natuurlijk verleidelijk om die afbeeldingen te geven aan molenaars-in-opleiding, maar dat gebeurt niet. Juist het zelf uitvoeren van deze kleurklus helpt je om inzicht te krijgen in de opbouw van het staande en gaande werk.

De jonge honden van het Gilde

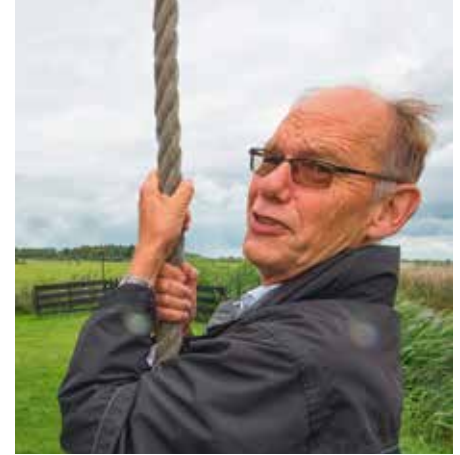
DOOR: ED VAN GERVEN

Eric Zwijnenberg aan het vangtouw in 1993.
(Foto: Beckers)

Eric Zwijnenberg 2016. (Foto: Wim Giebels)

Eric Zwijnenberg aan het vangtouw, 2016.
(Foto: Wim Giebels)

Eric Zwijnenberg (74, geboren in 1946) was een van de acht 'jonge honden' die eind jaren zestig de wereld van het molenbehoud bestormden. Een wereld die tot dan toe leek voorbehouden aan deftige notabelen van *De Hollandsche Molen*. Die moesten wel even wennen aan wat sommigen het liefst tot 'amateur molendraaiers' bestempelden. Het ontstaan van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars deed veel stof opwaaien, met uiteindelijk een geolied opleidings- en examineringsparaat als resultaat.

"Ik kwam als kind op deze molen terecht doordat mijn ouders, toen ze in Amsterdam gingen wonen, zochten naar een plek om in de weekends en zomermaanden buiten te zijn", zegt Zwijnenberg, gezeten in de kleine woonkamer van de Wimmenurmolen bij Egmond aan de Hoef. "Mijn vader kwam een kleine advertentie tegen in het Parool, dat deze molen te huur was. Ze gingen kijken en het was liefde op het eerste gezicht. Er brak voor mij een heel fijne periode aan en na verloop van tijd kochten ze de molen."

Statische monumenten

Veel molens stonden stil in die tijd, ze waren niet meer 'maalvaardig'. De monumentenzorg was erop gericht om molens als 'statisch monument', dus niet in bedrijf, te behouden. Maar een artikel in *Het Vrije Volk* in 1966 was de voorbode van veranderingen die op stapel stonden. Het sociaal-democratische dagblad sprak drie jonge mannen, die vol passie beoogden dat de molens weer in bedrijf zouden moeten komen, of tenminste weer regelmatig moesten gaan draaien. Een jaar later werd de

basis gelegd voor wat zou uitgroeien tot Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Wimmenurmolen

In dezelfde periode maakte Zwijnenberg ook de molen van zijn ouders weer maalvaardig. "Er was al een restauratieplan gemaakt, maar zoals toen gebruikelijk was, werd er alleen naar de buitenkant gekeken. De zoon van de molenmaker zei tegen me: "Julie molen is nog helemaal compleet, alles zit erin, waarom ga je er niet mee malen?". Maar goed, het scheprad was helemaal scheef gezakt, en de wachtdeur was vervangen door een stenen muur, dus ik maakte bezwaar. Maar daar werd geen genoegen mee genomen. "Dat scheprad zit binnen twee uur weer recht, en dat muurtje halen we er zo uit", vond de zoon van de molenmaker. Dus dat hebben we gedaan, en zo kwam de Wimmenurmolen weer maalvaardig in bedrijf."

Brommertje

"En de allereerste dag, in 1967, dat de molen proefdraaide, reed een van de jongens uit

dat krantenartikel van het *Vrije Volk* met zijn brommertje van Bergen naar Alkmaar. Hij kijkt even het polderlandschap in, en ziet tot zijn stomme verbazing daar de wieken van een van die stilstaande molens, de Wimmenurmolen draaien! Hij maakt rechtsomkeert, komt door het land heen meteen op onze molen af, we raakten aan de praat en dat klikte tussen hem en mij, dat werd een vriendschap voor het leven."

Amateurmolendraaiers?

Er ontstond een enthousiaste groep van acht jonge mannen, onder wie ook de jongen op de brommer, die zich inzette om molens te behouden en weer maalvaardig te krijgen. Ze bespraken hoe zaken als verzekeringen, opleidingen en examinering van vrijwillige molenaars georganiseerd zouden kunnen worden.

De *Hollandsche Molen* werd benaderd, maar die vereniging stond niet gelijk te springen van enthousiasme. Ook de hoofdredacteur van het gezaghebbende blad *De Molenaar* was erop tegen dat er een 'gilde' van vrijwillige molenaars zou komen. Onder tegenstanders werd gesuggereerd dat de groep zich maar een Vereniging van Amateurmolendraaiers moest noemen, in plaats van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Maar een aantal oudere vakmolenaars was wel degelijk enthousiast en enkele van hen werden aangetrokken als instructeur voor de molenaarsopleiding. En

*Enkele jonge handen die aan de wieg stonden van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.
(Foto: Archief Eric Zwijnenberg)*

gaandeweg steunden steeds meer mensen uit de molenwereld het Gilde. "Het werd een beetje een olievlek die zich steeds verder uitbreidde over het land", herinnert Zwijnenberg zich. Hij stelde de informatie voor de opleiding op schrift en vermenigvuldigde het lesmateriaal met de stencilmachine. "Ik liep met een steekwagentje met grote pakken papier door Leiden heen te sjouwen", weet hij nog. In korte tijd had het Gilde in alle provincies instructeurs aangetrokken.

De Hollandsche Molen

De verhouding met De Hollandsche Molen was in de beginjaren "soms wel wat problematisch", glimlacht Zwijnenberg. "Hun bestuursleden waren baron, jonkheer, doctor, ingenieur. Maar de vrijwillige molenaars, dat waren veel meer de doeners. We wilden een goede samenwerking, want De Hollandsche Molen zou de examens van onze opleiding gaan afnemen."

De eerste molen in Nederland die dankzij een gediplomeerde vrijwilliger weer ging malen was Molen F bij Burgerbrug in Noord-Holland. Verschillende vrijwilligers die het examen met succes hadden afgelegd konden al gauw gaan malen. Na aanvankelijke koudwatervrees over plekken in elkaars bestuur en terughoudendheid om op de jaarvergadering van De Hollandsche Molen ruimte te maken voor de diploma-uitreikingen, kwam het later helemaal goed met de samenwerking tussen het Gilde en de Hollandsche Molen.

UNESCO-erfgoed

"Als je nu vijftig jaar later ziet hoe prachtig het eraan toe gaat op de jaarvergadering van De Hollandsche Molen. De diploma-uitreiking is het hoogtepunt van de dag, de halve zaal zit vol met mensen die hun diploma krijgen uitgereikt en die hun familie en vrienden meenemen. Dat is een mooie ontwikkeling", zegt Zwijnenberg tevreden. Ook de samenwerking met andere organisaties is goed op gang gekomen. De voordracht van het beroep van molenaar als immaterieel UNESCO-erfgoed werd gesteund door het Ambachtelijk Korenmolenaars Gilde, het Gild Fryske Mounders, De Hollandsche Molen en het Gilde zelf natuurlijk. Een samenwerking die in de cultuur van destijds ondenkbaar was. Een andere belangrijke partner van de molenaars was de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. "Die begon later de molens gelukkig ook te zien als werktuig, als een monument van techniek. Het werd bij restauraties belangrijker om molens weer maalvaardig te maken. Dat was koren op de molen van het Gilde!"

Ambassadeurs

En de plek van de molen in de samenleving, is die veranderd?

"Jazeker, veel molens worden niet meer zozeer door vakmolenaars bemalen. De veelal vrijwillige molenaars hebben tegenwoordig ook als rol om het publiek kennis te laten maken met het cultureel erfgoed van molens in Nederland. De molenaar heeft meer een

'ambassadeursfunctie' gekregen. Op de Nationale Molendag en allerlei andere momenten ontvangen ze schoolklassen en andere groepen.

De Hollandsche Molen is een dynamische vereniging geworden, het gaat er veel plezieriger aan toe dan in de begintijd. De afstand tussen de molenaars, de doeners, en de vereniging is veel kleiner geworden. Achter iedere molen staat een molenaar en een organisatie, en die twee moeten het samen doen."

Oude zakken

"Wel vraag ik me soms af of de jongere generatie ons nu van die oude zakken vindt, zoals wij dat vroeger vonden. Ik hoop van niet en ik denk ook niet dat het zo is. Ik krijg regelmatig jongeren over de vloer in mijn molen en die zijn enorm enthousiast. Dat vind ik een heel mooie ontwikkeling."

Terwijl de wieken van de Wimmenurmolen langs het raam suizen en het water met geweld het scheprad verlaat, kijkt Zwijnenberg met tevredenheid terug op de ontwikkeling van het vrijwillig molenaarschap, en naar de plaats die de vrijwillige molenaars zich in de molenwereld en in het molenbehoud hebben verworven. "Molens zijn weer levende monumenten geworden die volop in de belangstelling staan en daar hebben de vrijwillige molenaars veel aan bijgedragen."

Het hele vraaggesprek met Eric Zwijnenberg is te lezen en te horen op www.allemolens.nl/iconen/.

Een opname van de Wimmenurmolen uit 1953, het jaar dat de ouders van Eric Zwijnenberg de molen huurden als zomerverblijf. (Foto: Archief De Hollandsche Molen)

Een bizarre hobby

Het moet in 2015 of 2016 geweest zijn, dat ik achter mijn computer op Delpher berichten uit oude kranten zat te bekijken. Bij de zoekfunctie tikte ik de woorden *molen* en *ongeluk* in. Het begin van jaren uitzoekwerk was begonnen. Veel, heel veel bladzijden met ongelukken en molens kwamen voorbij. Mijn interesse lag bij de molenongelukken waarbij menselijk letsel was ontstaan: gewonden en doden. Heel bizar eigenlijk, maar interessant was het wel. Meer dan duizend molenongelukken met letsel heb ik verzameld, 137 bladzijden narigheid bij elkaar.

DOOR: CAROLINE SCHAEFFER

Veel soorten molens

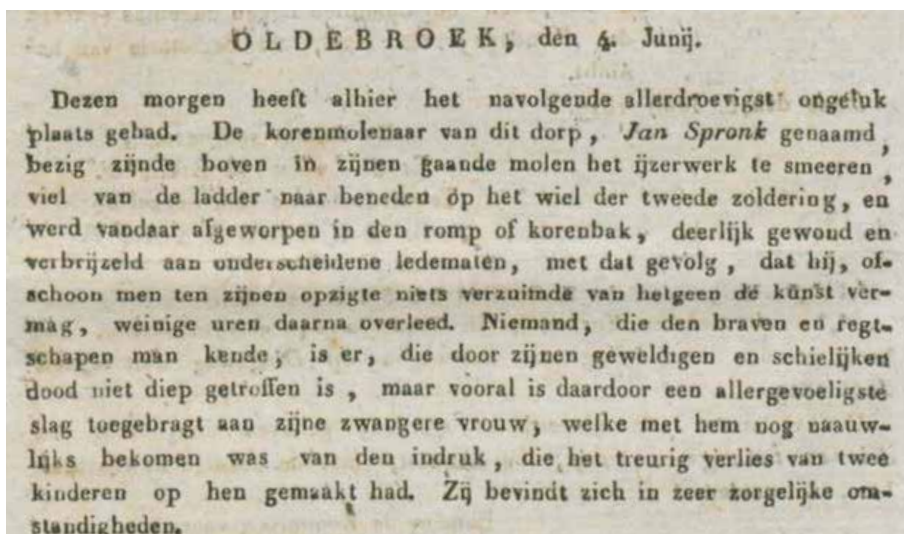
Op Delpher heb ik 22.695 krantenberichten doorgespit, maar dat waren niet allemaal molenongelukken. Bij het woord *molen* bleek, dat heel wat mensen Van der Molen heetten, dat er op kermissen met draaimolens wel eens iets mis ging, dat niet alle baggermolens zeevaardig waren, dat er een gerechtelijke uitspraak om een gestolen snijbonenmolen was

Beperken

In het begin noteerde ik alle ongelukken die voorbij kwamen. Al snel vond ik, dat ik me moest gaan beperken tot Nederlandse en ook Belgische ongelukken. Ik koos ook voor België, omdat dit land tot het begin van de 19e eeuw onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden was. Ook wilde ik alleen ongelukken met wind-, water- en rosmolens. Dit was niet

Puzzelen

Het oudste ongeluk dat ik tegenkwam, gaat terug naar 1500. Het laatste is van 2020. Mijn overzicht is niet compleet, want op Delpher staan niet alle kranten: soms ontbreken er jaren. Over de periode vóór 1500 heb ik niks teruggevonden. Ik ben ervan overtuigd, dat ook niet alle ongelukken in de krant vermeld werden. Het werkelijke aantal moet vele malen groter zijn. Toch denk ik dat mijn overzicht een goed beeld geeft van de ongelukken die er zijn gebeurd. Soms was het puzzelen. Dan werd er bijvoorbeeld iemand genoemd, maar was de informatie zo beknopt dat ik er weinig mee kon. Via stamboom-websites kreeg zo'n persoon dan toch nog een naam of een leeftijd.

en dat men ook vroeger te maken had met te traag draaiende bureaucratische molens. Nadat ik in de nazomer van 2020 het laatste krantenbericht had gelezen, ben ik nog verder gaan speuren, want mijn bloed kroop waar het niet gaan kon. Ik kwam onder andere terecht bij de molendatabase.nl, molenechos.org, allemolens.nl. Ook in andere vermeldingen op internet vond ik nog meer berichten. Van collega's en kennissen - die van mijn verzameling afwisten - ontving ik af en toe artikelen uit boeken, maar ook persoonlijke ervaringen. Ik ben deze mensen daar erg dankbaar voor.

altijd eenvoudig, omdat er in een windmolen soms een stoommachine bleek te staan. Wat doe je dan? Ik heb dit per geval bepaald, maar soms was het niet duidelijk en heb ik naar eigen inzicht gehandeld. Wat ik met alle berichten wilde gaan doen, wist ik nog niet precies. Gaandeweg besloot ik in elk geval een overzicht te gaan maken van welke ongelukken in welke mate voorkwamen en welke personen slachtoffer zijn geworden van molengeweld.

Toen ik klaar was met mijn lijst heb ik een opsomming gemaakt van de ongelukken tussen 1800-2020. Dit bleken er 1046 te zijn, waarbij er 1161 slachtoffers te betreuren waren. Er waren 561 gewonden en 600 doden. (Grafiek 1 en 2). Het is erg aannemelijk, dat het aantal doden vele malen hoger is geweest. In meerdere berichten was te lezen, dat het slachtoffer er zeer slecht aan toe was. De kans is dus groot, dat veel gewonden later toch zijn overleden.

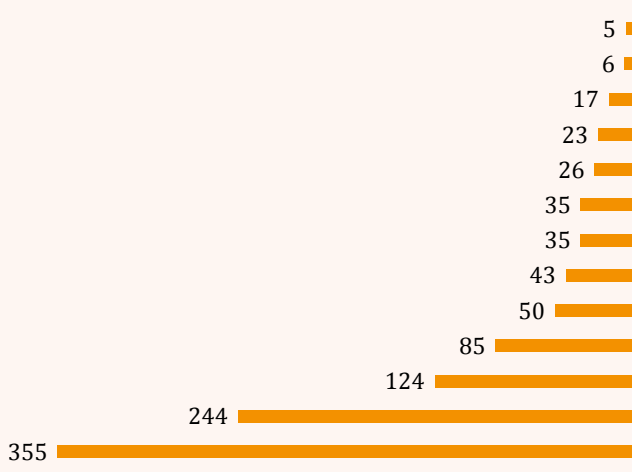
Wie loopt het meeste gevaar?

Duidelijk is dat er veel jonge kinderen slachtoffer zijn geworden. Vaak zijn die getroffen door een klap van een wiel. Maar de meeste

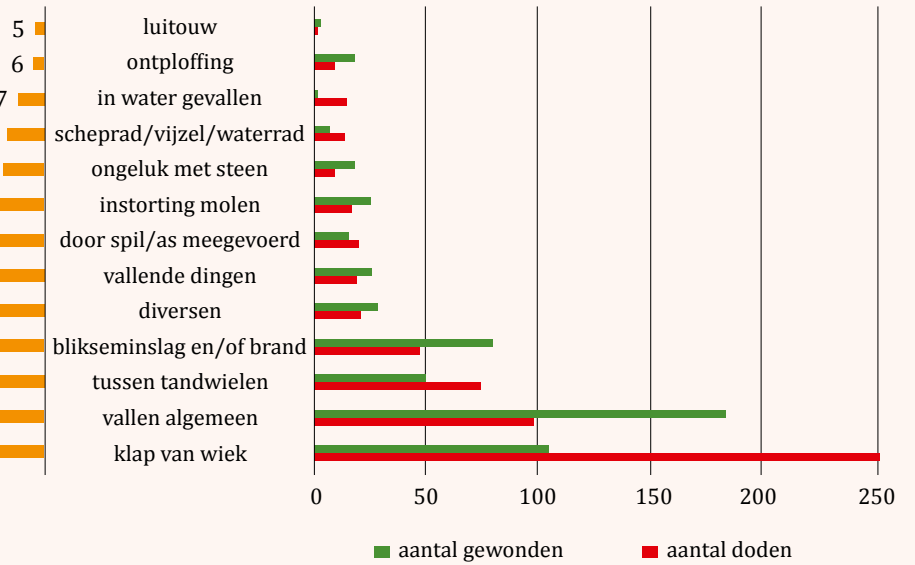
Grafiek 1

Soort ongeluk (1046)

Grafiek 2

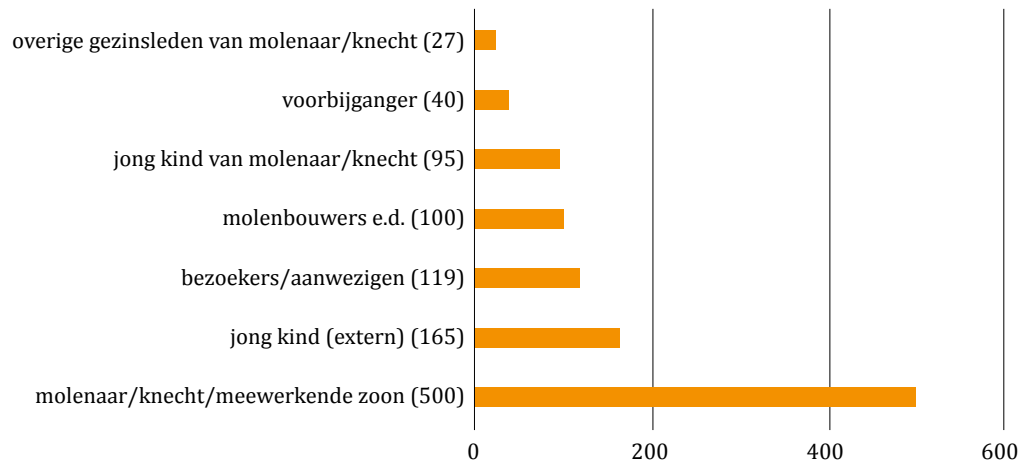
Aantal doden (600) en gewonden (561)

STADSNIEUWS

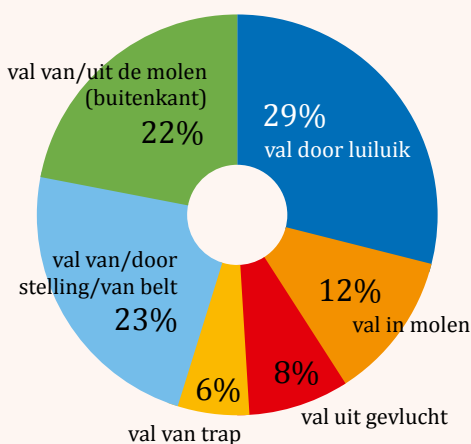
Vrijdag 25 October heeft een droevig ongeluk plaats gehad op den molen van den Heer Beukman in de Veerder-Polder, onder Sloterdijk. Doordien namelijk de molenaar met zijne linnen kiel te dicht bij het rad kwam, werd zijne arm door hetzelfde vermorzeld; en in het Gasthuis gebracht zijnde, heeft hij aldaar de amputatie ondergaan.

Grafiek 3 Verongelukte personen (relatie tot molen)

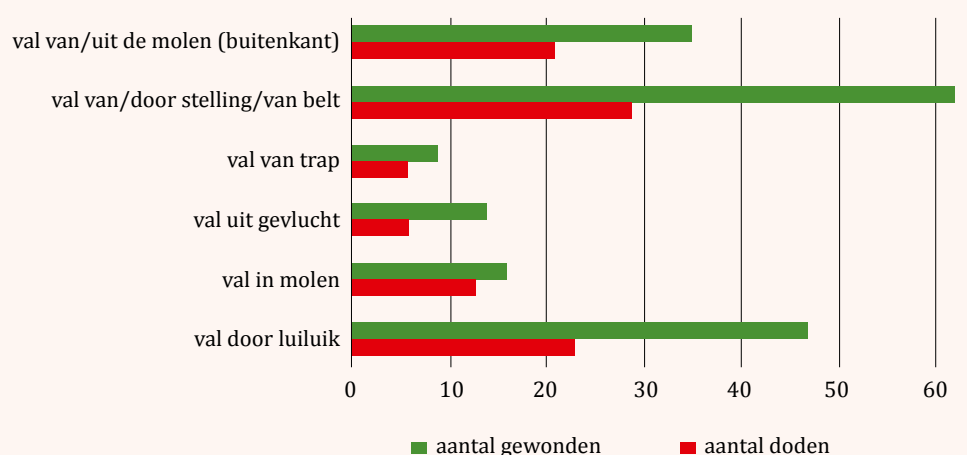
Grafiek 4

Uitsplitsing 'vallen algemeen'

Grafiek 5

Aantal doden (98) en gewonden (183) uitgesplitst

ongelukkigen waren toch wel de mensen die werkzaam waren op de molen: de molenaar, zijn knecht, zijn meewerkende zoon. (Grafiek 3)

Veel slachtoffers zijn uit de molen gevallen. Het is niet altijd duidelijk wat er precies is gebeurd. Soms staat er letterlijk, dat het slachtoffer uit een wiek of van de stelling donderde, maar vaak werd dit niet vermeld. In grafiek 5 heb ik hiervan een uitsplitsing gemaakt.

Het is duidelijk, dat er veel gezinnen zijn geraakt door een molenongeluk. Opvallend is het grote aantal kinderen, zowel molenaarskinderen als kinderen buiten het molenaarsgezin.

Van de 281 personen die vielen (grafiek 4 en 5), vielen de meesten van of door de stelling

BREDA den 3 april. Gisteren avond, circa 6 uren, had alhier het volgend treffend ongeluk plaats. Het zoontje van den heer Verheijen, oud 7 jaren, zich al spelende vermakende, op de galerij der olie-molen, staande op de wal, genaamd *Bastion Holland*, werd door een der roeden zoo geweldig tegen het hoofd getroffen, dat hij op dezelfde plaats een' gewissen dood vond. Alle hulpmiddelen werden evenwel dadelijk in het werk gesteld om den ongelukkigen, indien mogelijk, te redden, doch alle pogingen waren, helaas! vruchteloos. De troosteloze ouders beweenen haren lieveling, die zij op deze verschrikkelijke wijze zien ten grave dalen.

of door het luiluk. Hier kan geen valbeveiliging tegenop.

Aanvulling

Mij zal je nooit horen zeggen: "Een ongeluk overkomt mij niet." Maar ik hoop van harte dat mijn lijst de komende jaren niet wordt

uitgebreid. Om hem vollediger te maken is iedere aanvulling welkom, maar dan toch het liefst met ongelukken uit vervlogen tijden.

Interesse in de lijst met molenongelukken? Stuur een mail naar molenleed@gmail.com.

Molenaar zijn in 2021 en de sociale media

NAAM VAN DE SCHRIJVER IS BEKEND BIJ DE REDACTIE

Het molenaarsambacht is in de loop van de tijd aanzienlijk veranderd. Vroeger was de molen een fabriek, een werktuig waarmee de molenaar werkte. De molen maalde graan tot meel voor de voedselvoorziening, hij verzette water om het land droog te houden of hij produceerde een product zoals lijnolie of papier.

Sinds de uitvinding van de stoommachines en de elektriciteit is het oorspronkelijke gebruik voor de meeste molens komen te vervallen. Veel molens raakten in verval of zijn gesloopt. Er zijn zo'n 1200 molens blijven staan en mede door de inzet van De Hollandsche Molen en het Gilde van Vrijwillige Molenaars zijn de molens van hun ondergang gered. Een groot deel van deze molens dient nu hoofdzakelijk een historisch, educatief doel en wordt als rijks-, provinciaal en/of gemeentelijk monument met behulp van subsidie in stand gehouden. De taak van veel molens en hun molenaars is hiermee aanzienlijk veranderd.

Sociale media

De afgelopen tijd zijn de sociale media ook op molengebied een grote rol gaan spelen. Er wordt bijvoorbeeld op Facebook en in WhatsApp-groepen veel gediscussieerd. Kritisch kijken is goed en commentaar leveren mag ook, want soms is dat echt nodig. We draaien

immers met rijksmonumenten. Hier moet kundig mee om worden gegaan. Discussiëren over het ambacht is een goede manier om kennis te delen. Helaas moet ik echter concluderen, dat deze discussies de laatste tijd steeds vaker uitdraaien op ongefundeerd, niet beargumenteerd, ongenueanceerd en respectloos (zelfs beledigend) leveren van commentaar. Als je ergens je bedenkingen over hebt, kan je vragen wat de beweegredenen van de molenaar

zijn: "Heb je hieraan gedacht? Waarom heb je dit op die manier gedaan? Zou je het niet zuss of zo kunnen doen?"

Discussiëren of afkraken

Op die manier breng je een goede inhoudelijke discussie op gang waar we met zijn allen van kunnen leren. Alle molenaars doen immers

hun best om de molen op een verantwoorde manier te behouden voor de komende generaties. Er draait bijvoorbeeld iemand met twee volle zeilen, er wordt een fotootje van gemaakt en het komt op Facebook terecht. Zo'n twintig man weet direct te vertellen hoe slecht dat wel niet is. Ander voorbeeld: er wordt een kerstster in de bovenste wiek gedaan, want de vrijwillige molenaar vindt het belangrijk om dit te doen voor de gemeenschap. Zonder deze gemeenschap is deze molenaar namelijk nergens, vindt hij zelf. Maar helaas: een foto van de trotste molenaar met zijn kerstster wordt volledig afgekraakt door andere molenaars, terwijl de gemeenschap (die door het betalen van belasting de subsidie bekostigt) ontzettend leuk reageert. Die mensen uit de gemeenschap zullen ook wel denken: dat is gezellig volk, die molenaars!

Sociaal in de media

Laten we het dit jaar eens helemaal anders gaan doen. We hebben immers allemaal één ding gemeen: we vinden het prachtig om met een molen te werken. Laten we elkaar helpen en steunen om dit mooie ambacht in stand te houden door op een gefundeerde, beargumenteerde, oplossingsgerichte en vooral respectvolle manier te discussiëren om gezamenlijk zo goed mogelijk te zorgen voor ons nationaal molenerfgoed.

Krimpens om?

DOOR: JAN MAAS

Op vrijdag 4 december van het afgelopen jaar was ik met een heerlijk doorstaand windje uit zuidzuidwest met een kracht van 4 voor de prins aan het draaien. Ik heb het dan over de beltmolen Vento Vivimus (wat betekent: 'leven van de wind') in Hurwenen, Gelderland. Ik had twee volle voorgelegd (uiteraard op de binnenroede) en we hebben bij deze windrichting wel wat last van het molenhuis dat in die richting staat. Om geen last te hebben van zeilslag kies ik er dan ook altijd voor om iets krimpens van de heersende wind te gaan staan. Die dag heb ik overigens geen last gehad van uitschieters in de wind.

Schrik

Ik was op de steenzolder de laatste restanten aan het opruimen van de vliegenplaag waarvan wij molenaars ieder najaar altijd last hebben. Toen hoorde ik een geluid dat ik niet kon plaatsen. Ik keek nog omhoog naar het spoorwiel, maar dat draaide lekker door. Het was ook geen geluid dat van boven uit de kap kwam en de stofzuiger waar ik mee bezig was maakte ook zijn normale geluid. Omdat ik dacht dat onze buurman (die een veebedrijf heeft strak langs ons molenterrein) met iets bezig was, liep ik de trap af naar de meelzolder om polshoogte te gaan nemen. Halverwege de

trap keek ik door de deur (die op noordnoordwest zit) en zag ik plotseling de staart voorbij komen! Het ging vrij snel en mijn hartslag ook!

Rot

Meteen buiten zag ik dat de molen flink krimpens om was gegaan. Aan de kruiketting hing een stuk van een kruipaal dat afgebroken was. Ik keek omhoog naar het gevlucht en zag dat

dit terug uit begon te draaien! Gelukkig kon ik er heel makkelijk de vang opleggen, zodat dit meteen aangepakt was. Dit alles gebeurde in zeer korte tijd: ik schat 1 á 2 minuten! Heel goed is op de foto te zien, dat de molen bijna anderhalve kruipaal krimpens is terug gegaan: precies twee keer de lengte die ik op de bezetketting had staan. Na alles te hebben bekeken en gefotografeerd heb ik de molen weer ruimens terug gekruit en de staart met een wat langere kruik- en bezetketting vastge-

zet. Hierna kon ik weer verder. De boosdoener bleek helemaal afgerot te zijn op ongeveer 80 centimeter onder de kop van de paal, zodat er nog ongeveer 1 meter paal in de grond is blijven zitten. Het is dus niet altijd waar, dat een molen uit zichzelf vrijwel altijd rechtsom oftewel ruimens omgaat, wat we ook in onze opleiding hebben meegekregen.

Vervangen en controleren

Onze molen is overigens voorzien van 12 van deze kruipalen. Ik begreep van onze molenaar (de firma Straver uit Almkerk) dat dit bilinga was. De nieuwe - die geplaatst gaat worden - gaat hij in azobe uitvoeren. De oude paal moet er bij ons rechtstandig uit, omdat er niet naar de zijkant kan worden gegraven. Op moment van schrijven is dit nog niet uitgevoerd. Uiteraard gaan we de andere ook goed controleren, omdat de noordnoordoost kant van onze molenbelt weinig zon ziet en zodoende altijd erg nat is (en blijft). Onze molenbelt is omgeven door een gemetselde muur van ongeveer 1.60 meter hoog, zodat hij eigenlijk een soort van badkuip vormt. Dat is een groot minpunt: daar kan wel regenwater in maar nagenoeg niet uit. Er liggen wel buizen voor de afwatering in de belt (zeker sinds 1991), maar onderzoek door ons vorig jaar leverde op dat die niets meer doen. Mogelijk zijn deze in al die jaren zo verzadigd geraakt, dat ze niet meer werken.

Een ervaring rijker kon ik die dag ook nog iets goeds melden naar mijn twee collega-molenaars: die dag had ik 2.416 omwentelingen op de teller gezet en dat bracht het totaal voor 2020 boven de 250.000. Zoveel is er in een jaar niet meer mee gedraaid sinds 1963 toen onze molen als maalbedrijf is gestopt.

Lockdown

DOOR: ANJA NOORLANDER, tekst
DANIELLA DE HAAN, foto's

INSTAGRAM: @ODE_AAN_DE_MOLENAARS
@DANIELLADEHAAN.PHOTOGRAPH

Wanneer de tweede lockdown van kracht wordt, verandert er voor mij niet veel. Ik werk al jaren vanuit huis. Sinds maart 2020 ontmoet ik vrijwel geen cliënten meer maar beeld-bel met deze mensen. Ik ben ook graag thuis, dus deze dame ziet niet op tegen een nóg een lockdown! En natuurlijk ga ik er niet over schrijven. Het heeft toch totaal geen invloed op hoe ik naar molenaars kijk, op hoe de relaties onderling zijn en op het project 'Ode aan de molenaars'? Fout gedacht.

Wat kan er wel

De Ode doen Daniella en ik graag, maar het kost moeite om elkaar te blijven zien. Gaan we samen in de kou staan? Of gaan we op afstand overleggen. Daniella krijgt corona en is gelukkig niet ziek. Ze is alleen haar reuk en smaak kwijt en blijft even in quarantaine. Het is in deze tijd moeilijk om in contact te blijven met de molenaars die we volgen. Iedereen is bereid om mee te denken in mogelijkheden: wat kan er wel. Zo wordt er

door Daan wel buiten gefotografeerd. Omdat we meer mensen volgen en veel tijd nodig hebben om thuis ballen in de lucht te houden, zien we 'onze' molenaars weinig. Te weinig. Want we missen deze zomer het hooien, het gezwoeg op erven en tuinen. Allemaal begrijpelijk. Men denkt niet vaak aan ons, omdat molenaars ons weinig zien. Daarbij moeten ook zij thuis alle ballen in de lucht houden. Zij hebben te maken met kinderen die op zichzelf gaan wonen, met ouders die overlijden en alle

dagelijkse beslommeringen die nu ingewikkeld zijn. We hebben dan ook alle begrip dat het nu zo gaat. Desondanks heeft Daniella het er zwaar mee, als ze bedenkt wat er niet is vastgelegd en niet in het project wordt opgenomen. Wij beiden hebben het er zwaar mee dat we 'onze molenaars' weinig zien. We beuren elkaar op. Het komt wel weer, dan maar een jaar later.

Soms zit het mee, soms zit het tegen

We worden benaderd door een uitgeverij. Deze charmante man doet veel moeite om met ons in contact te komen. We gaan op gesprek. Voordat we er naar toe rijden, bespreken we onze tactiek en waar we wel en niet mee akkoord gaan. We kijken allebei anders naar het komende gesprek. Daan is enthousiast. Ik verwacht een kat in de zak. We lopen na het gesprek het bedrijf uit, met een aanbieding waarin Daan en ik alle financiële risico's mogen dragen. We mogen zelf de distributie en reclame doen en ook nog contacten binnen de boekenwereld leggen. De beste man blijkt eigenlijk eigenaar van een grote drukkerij. Hij hoopt ons project te kunnen gebruiken als opstapje om zijn bedrijf op te kunnen waarderen tot uitgeverij. Daan en ik lachen wat af in onze nabespreking. Natuurlijk gaan we dit niet doen. Toch is het jammer.

We hebben ook gesprekken met een bevriend kunstenaar over een grote tentoonstelling. Ook voor ons zelf om weer nieuwe energie in het project te krijgen. We maken mooie plannen, hebben goede ideeën en een prachtige plek. Wanneer deze plek geen kleine groepen meer mag ontvangen door de lockdown en volledig dicht gaat, laten we het voor nu. We beuren elkaar op. Het komt wel weer, dan maar een jaar later.

Metaalmoetheid

Wanneer de krokussen en narcissen bloeien, geniet ik van het werken in de boomgaard. Het riet is weggemaaid, de knotwilgen, bramen en fruitbomen zijn gesnoeid. De wandelaars lopen in grote getalen op de smalle Middelkade, zoals dat het hele afgelopen jaar al gaat. Een vlotte man in legging op een mountainbike gaat hard in de remmen. Het geluid over water draagt ver. De vlotte man in legging scheldt en tiert tegen een dame met een kleine hond. Een groep wandelaars bemoeit zich ermee. De dame met kleine hond en de vlotte man in legging gaan net niet met elkaar op de vuist. Andere dagen riep ik wel: "Doe eens lief!". Nu lopen de tranen over mijn wangen.

In de afgelopen maanden heb ik allerhande overleggen gehad, als inwoner van Kinderdijk en als molenbewoner. Dit ging over 'gebiedsperspectief' en 'gebiedsvisies'. Over

meer of minder horeca. Over meer of minder bezoekmolens. Over wel of niet bouwen langs de rand van Natura 2000. Over wat de molenstichting, het waterschap, de provincie en de gemeenten denken over wat een 'dorp in de luwte van toerisme' is. In de plannen hoor ik weinig over bescherming van de molenaars en hún toekomst. Wat ook de uitkomst zal zijn van al het overleg, het kost mij slapeloze nachten en heel veel tijd.

Ik zou alleen maar wind willen vangen. De vang willen lichten. Verder niets.

Houd moed

Ik wil zelfs niet eens meer schrijven. Maar op de dag dat mijn stukje voor De Gildebrieff af moet zijn, stuurt Daan mij de juiste foto's: donkere foto's van een donkere molen. Juist door de donkerte wordt mijn aandacht gevestigd op dat wat er ook te zien is: licht en warmte. Deze foto's benadrukken waar het om zou moeten gaan: om mensen die van het gebied houden, van de molens. En van elkaar. Houd moed, heb lief. Vang wind. Maal. Tot snel. Het komt wel weer. Desnoods een jaar later.

BORDUURWERK

Kortgeleden kreeg ik een borduurwerk met daarop negentien molens. Ik vermoed dat het een bekend werk is. Het hing in de molen waar ik m'n opleiding krijg, namelijk de molen van Sloten.

Het borduurwerk heeft een zeer fijne kruissteek. De afmetingen zijn: 45 bij 75 centimeter. Er staat een tekst op: "We zien de wind met vreugde waaijen, hoe kan de molen anders draaijen?"

Het toont afbeeldingen van de volgende molens: Delfzijl, Enspijk, Groenedijk, Gronsveld, Haps, Hazerswoude, Heidenschap, Joure, Kinderdijk, Leiden, Oploo, Purmerend, Weerdinge, Wijk bij Duurstede, Zaandam, Zandijk, Zaanse Schans (2x) en Zevenhuizen.

Welke molenaar wil dit handwerk hebben?
Als het dichtbij Amsterdam is, breng ik het.

Ellen Mulder, molenaar-in-opleiding.
020 - 453 34 10 of 06 - 47 08 30 95 of emulder.prive@gmail.com

Minder wind?

Vraag

>> HANS WOLTHUIS schrijft:

Op het moment dat ik dit schrijf, beleven we het zoveelste nagenoeg windloze weekend. Veel molenaars hoor ik de laatste jaren klagen, dat het veel minder waait de laatste tientallen jaren. Klopt dat ook?

Pelwind

Ik loop al ruim 40 jaar bij de molens. Ik kan me herinneren, dat het vroeger veel vaker waaide, ook de sterkere winden: dat het boven land ook met minstens windkracht 5 waaide. In mijn jeugd, begin jaren tachtig, kwam ik elk weekend en in de vakanties op de molen. Als knecht hielp ik mee op een paar molens in de provincie Groningen. Deze molens waren nog beroepsmatig in bedrijf voor het malen en pellen. Voor het pellen van gerst hadden we op z'n minst windkracht 5-6 nodig, afhankelijk van de richting en de windbelemmering. Pellen gebeurde nog erg regelmatig, met name in het 'windseizoen': zeg maar van oktober tot april.

Het noorden van het land kende een groot aantal koren- en pelmolens, gebouwd veelal tussen 1825 en 1875. Dan moet het vroeger wel veel gewaaid hebben, anders bouwde men die molens niet voor die taak. Met de wind van de laatste 25 jaar zou men er niet aan denken om dergelijke molens te bouwen. De wind is immers niet sterk genoeg, als we er van uitgaan dat we nog geen motoren en elektriciteit kennen.

Malen met twee vijzels

Bijna 30 jaar ben ik gediplomeerd vrijwillige molenaar op de Krimstermolen in Zuidwolde (GR). Dat is een poldermolen met een vlucht van ruim 24 meter en uitgerust met twee vijzels. De molen heeft een reserve-bemalingsfunctie en is na de laatste restauratie van 2015 weer volledig maalvaardig. Ook hier merk ik de afname van bruikbare winden. Het malen met allebei de vijzels tegelijk is ook een zeldzame gebeurtenis geworden. Daarvoor is ook minimaal windkracht 5-6 nodig en helaas ... de grauwe, miezerige, windstille dagen overheersen.

Vraag

Nu is mijn vraag dus: kloppen mijn bevindingen en wat is de oorzaak van de afname van de wind? Heeft dat te maken met klimaatverandering? Dat geldt ook voor het weerbeeld in zijn geheel. Men zegt wel: "de winters van vroeger hebben we niet meer". Dat lijkt ook voor de herfst te gelden. De zomer gaat geruisloos over in een lange herfstperiode van september tot mei met hoofdzakelijk rustig weer met zo nu en dan een speldenprik van de winter.

>> DAVID HENNEVELD antwoordt:

Je hebt helemaal gelijk hoor: de gemiddelde windsnelheid neemt heel langzaam af. Ik heb zelf ook in het noorden gewoond (Roden, 25 jaar lang). Daar waaide het vrijwel altijd, of het nu zomer of winter was. De molens zijn daar niet voor niets neergezet. Het noorden (Groningen, Friesland en kop van Drenthe) heeft nu eenmaal de meeste wind gemiddeld van het hele land. Dat heeft te maken met het feit, dat de streek het dichtst bij de depressies zit en daar staat dan ook de meeste wind. Tel daarbij op het vlakke land, het ontbreken van houtwallen (die vooral in Drenthe beginnen), de in verhouding geringe en open bebouwing en het ontbreken van flinke duingebieden en je hebt een prima windland-schap.

Tussenland

Als weerkundige zie ik wel, dat de lagedrukgebieden meer en meer naar het noorden opschuiven of juist via Frankrijk de Middellandse Zee in. Nederland zit dan telkens in een soort van tussenland met nauwelijks weer. Verder is het zo, dat we steeds lang lijken te blijven hangen onder hoge- of lagedruk. Ook dat geeft rustiger weer. Depressies razen vrij snel uit wat de wind betreft, maar kunnen met weinig wind wel een tijdlang blijven hangen. Een echte weststroming of zuidweststroming die wekenlang aan kan houden komt steeds minder vaak voor. Dit alles komt waarschijnlijk door de klimaatverandering. Wij krijgen steeds meer het weer van zuid-België en hoe meer zuidwaarts, hoe rustiger over het algemeen het weer. Het KNMI kan er verder weinig over zeggen, maar hier staat wel iets:

<https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/achtergrond/waarnemingen-klimaatveranderingen#windstorm>

<https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/hoe-waait-de-wind>

Antwoord

Hoe zit het met de lange spruit?

Vraag

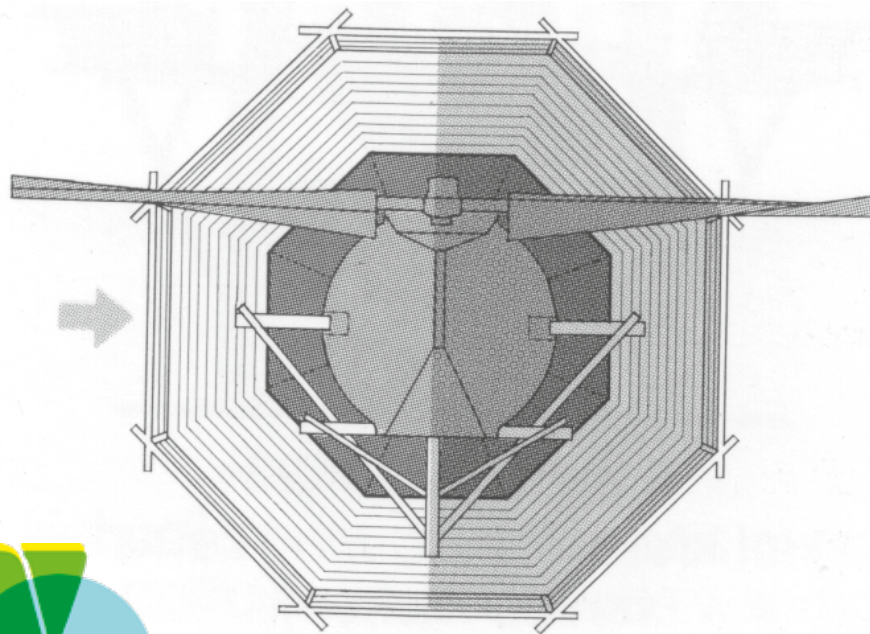
ARIE DE GELDER uit Montfort vraagt:

In de Gildebrief van december 2020 staat een artikel van Barend Zinkweg over spruiten en schoren. Hij schrijft aan het begin van het artikel: "De korte spruit plus schoren zijn er vooral om de molenkap om te kunnen trekken en de lange spruit met schoren zijn er vooral om de staart van de molen af te duwen."

Ik lees echter in mijn lesboek (hoofdstuk 5.8.3 over de buitenkruier) het volgende:

"Zoals reeds gemeld wordt het ondereind van de staartbalk het meest belast. Daarom zijn de lange schoren vlakbij het kruigat geplaatst en wordt de druk en de trek direct op de lange spruit overgebracht. Het kruien vindt namelijk voor het grootste deel plaats via de lange schoren en de lange spruit. De korte schoren en de korte spruit brengen minder krukraft over. Hun functie is hoofdzakelijk versteviging van de staartconstructie."

De vraag is: wie heeft het bij het rechte end? Als ik de toelichting in het lesboek lees, dan lijkt mij dat het meest waarschijnlijk.

Antwoord

>> De redactie heeft deze vraag voorgelegd aan JAN HOFSTRA en zijn antwoord is:

Hoeveel de korte schoren bijdragen aan het overbrengen van de kracht van de kruier of het kruirad op de kap is moeilijk vast te stellen. Bijgevoegde bovenaanzicht van een kap heb ik even uit het boek Van haver tot gort gehaald. Als je daar goed naar kijkt, kan je je wel indenken dat het niet helemaal niks is. Het hangt erg af van de stijfheid van de spruiten. Als de lange spruit bijvoorbeeld erg slap is, zal de staart erg in de richting bewegen waarin wordt getrokken en deze beweging wordt weer tegengegaan door de korte schoren. Het komt er dus op neer, dat hoe slapper de lange spruit is, des te meer de korte spruit doet en andersom.

Het doet een beetje denken aan de verdeling van het gewicht op de beide burries van een kop van een wipmolen. In het lesboek staat, dat 1/3 van het gewicht op de onderzetel moet rusten en 2/3 op de bovenzetel. Nu is dat niet onjuist, maar hoe controleer je dat? De balken die het zwaarst belast worden, buigen na verloop van tijd het meeste door. Dan zal er steeds meer gewicht op de onderzetel komen. Hoe de verdeling op een bepaald moment is, kan je niet weten. Zo is het hier eigenlijk ook.

Ik heb mijn opleiding gehad op de koren- en pelmolen De Onderneming in Witmarsum. Door lekkage vanaf de vangstok op de korte spruit raakte de spruit daar rot vanbinnen. Net onder de verf bleef het hout gaaf en was er van buiten niets van te zien. Totdat de korte spruit daar onder het kruien brak en zomaar omhoog stak. Er komen dus wel krachten op.

Zonder korte schoren kan je ook wel kruien, maar als de lange schoren ontbreken valt de staart op de grond. Ik denk dat Barend dat bedoeld. Als je nu (theoretisch) een wiel onder de staart zou doen, zou je toch zonder lange schoren kunnen kruien. De korte schoren en de korte spruit krijgen het dan wel erg voor de kiezen.

Poldermolen Waardenburg

In 1927 is het scheprad vervangen door drie schroefpompen, omdat deze meer water kunnen verplaatsen. Vanaf 2016 waren er problemen met deze schroefpompen. Tijdens onderhoud is ontdekt, dat er van de middenpomp twee grote stukken van een schroefblad waren afgebroken. Het probleem was, dat er losse stenen van de fundering door de schroefpomp zijn opgezogen. Waarschijnlijk zijn enkele stenen vastgeraakt en dat toen het gietijzeren blad is beschadigd. De middenpomp is na dat onderzoek weer op zijn plaats gezet en vast gemaakt.

DOOR: LEEN VAN DEN HAM,
vrijwillige molenaar poldermolen
Waardenburg

Twee problemen

Toen waren er ineens twee problemen: ten eerste de beschadigde middenpomp en ten tweede de afgebrokkelde fundering. Staatsbosbeheer, de eigenaar van de molen, besloot eerst de fundering te herstellen. Nadat verschillende aannemers waren wezen kijken en meten, en hun prijs voor herstel van de fundering bekend hadden gemaakt, heeft de eigenaar van de molen één van de aannemers gekozen. Nadat Staatsbosbeheer een aannemer het werk had gegund is die op maandag 26 oktober 2020 begonnen met het herstel van de fundering.

Droogzetten

Eerst is er een grote metalen plaat met een kraan in de watergang gedrukt. Dit is gedaan vlak voor de voorwaterloop, zodat er geen water via de voorwaterloop door de schroefpompen naar de achterwaterloop kon lekken. De wachtdeuren stonden toen los, omdat ze geen tegendruk van het water hebben. De achterwaterloop moest tijdelijk droog blijven in verband met de metselwerkzaamheden. Staatsbosbeheer heeft eerst met een tractor en een grote vijzel het water uit de kolk voor de achterwaterloop gepompt. Al snel was zichtbaar, dat er water terug kwam door

lekkage van een stuw van het waterschap. Ook de metalen plaat voor de voorwaterloop gaf lekkage. Staatsbosbeheer besloot daarom om gedurende de werkzaamheden een grote dieselpomp te huren.

Metselaar

De metselaar begon de eerste dag met het verwijderen van losse voegen van de rollaag van de voorwaterloop. Om in de achterwaterloop te komen, zijn eerst acht spijlen van het kroosrek doorgeslepen en verwijderd op ongeveer 25 centimeter boven de betonvloer. Zo ontstond een gat. Bovenaan deze spijlen is

Werkoverleg

Zicht op een van de pompen

de verbindingsstrip ook doorgeslepen, waardoor er een ingang ontstond. Omdat er in de achterwaterloop weinig ruimte was, kon er door de corona-richtlijnen maar één persoon werken. Eerst waren er pallets gelegd met daar bovenop steigerplanken en zo ontstond een schone werkvloer.

De eerste werkzaamheden betrof het door het kroosrek afvoeren van de overige losse stenen in emmers. Deze werden gelijk op een aanhangwagen gestort en meegenomen. Achteraan de achterwaterloop was een kleine klokpomp geplaatst die het lekwater wegpompte. Daarna begon de metselaar de schuin afgebroken stenen recht te hakken,

zodat de nieuwe stenen netjes aansloten. De naaldhouten funderingsplaat is gedeeltelijk slecht en werd gedeeltelijk vervangen door een betonlatei. Vervolgens kon de metselaar beginnen met de nieuwe stenen.

Op diverse plaatsen werden de nieuwe stenen met roestvrijstalen ankers aan het oude muurwerk verbonden. Door de metselspecie werd een impregneermiddel verwerkt dat er voor zorgt, dat alles beter hecht en hard wordt. Omdat het metselwerk niet in een keer te hoog mocht worden en wat moest drogen, maakte de metselaar ook het andere metselwerk schoon van losse voegen en spinnenwebben. Dan kon de voeger het later

afwerken. De metselaar maakte de achterwaterloop weer zoals het voorheen was.

Fundering

Vooraan in de achterwaterloop aan rechter kant was onder de naaldhouten funderingsplaat aan de onderzijde het borg zand uitgespoeld. Daardoor was er een holle ruimte onder de funderingsplaat ontstaan. Hierdoor zakte de vleugel af. Eerst werd onder de naaldhouten funderingsplaat aan het einde bij het kroosrek een dikke metalen plaat geschoven. Deze plaat werd met zes grote ankers vast gezet in de betonnen bodem. Daarna werd een bekisting gemaakt en beton gestort,

De pomp aan het werk

Het slechte metselwerk

Het metselwerk aangeheeld

die in de holle ruimte onder de naaldhouten fundering liep.

De metselaar repareerde ook de slechte stukken van de oude sluis met de brugduiker. Losse stenen en verdwenen stenen werden vervangen. Er zijn ongeveer 800 nieuwe stenen verwerkt in de fundering en de sluis met de brugduiker.

Voegen

De metselaar repareerde ook de betonbalken. Het betonijzer was zichtbaar door afbrokkeling, het werd ingespoten met een speciale verf en later met cement weer onder gesmeerd. Daarna kwamen de voegers. Zij spotten met hoge druk het oude metselwerk schoon: de rollaag van de voorwaterloop, de achterwaterloop, de oude sluis met brugduiker en het restant van een vervallen sluis. Daarna werden er nog voegen uitgeslepen en gebeiteld. En toen alles weer droog was,

werd het weer opnieuw gevoegd. De stuka-door bracht eerst een hechtlaag aan op het plafond van de achterwaterloop en maakte hij het plafond later af.

Smidswerk

Tot slot heeft de smid het kroosrek hersteld en zo gemaakt, dat de spijlen er voortaan uit kunnen worden gehaald zonder slijpen of zagen. Ook heeft de smid de leuning van de voorwaterloop en de sluis met de brugduiker verbeterd en sterker gemaakt.

Wij als vrijwillige molenaars hebben de pomp gestart in de dagen dat er geen werkers waren.

De metselaar, voegers, stukadoors en de smid hebben mooi vakwerk geleverd. Staatsbosbeheer hoeft zich over de fundering geen zorgen meer te maken. Wat nog rest is wat schilderwerk aan de leuning en het kroosrek. We hebben de hoop, dat de middenpomp in de

De afgebroken bladen

toekomst ook nog gerepareerd kan worden. Dan is het monument weer zoals het hoort te zijn.

Wij (collega Marien de Haan en ik) zijn blij, dat de molen weer kan draaien en ingezet kan worden als ondersteuning voor het natuurbeheer door Staatsbosbeheer.

De weer vastgezette middenpomp

Gaten in zeilen

DOOR: MAURICE VAN HOVEN

Tijdens de grote restauratie van de Jacobusmolen in Vessem in 2015 en 2016 werden ook de zeilen vervangen. Toen is gekozen voor zeilen van bruine WK77 aangeleverd door Koning Molenzeilen uit Leeuwarden. Vanaf juni 2019 worden onze molenzeilen geplaagd door een ons onbekend en duister verschijnsel. Alle vier de zeilen werden en worden ook dit jaar weer in de maanden juni tot en met augustus aangetast. Grote, tot 10 centimeter lange en ook kleine, rafelachtige gaten vallen zomaar op allerlei plekken in de zeilen. De foto's geven daar een duidelijk beeld van.

Gaten en gaatjes

Op de foto links is een drietal aantastingen te zien. Die ontdekten we op 15 augustus 2020 vlakbij een plek die vorig jaar door Koning Molenzeilen is hersteld. Vanaf de eerste aantasting begin juli in 2020 zijn de roeden elke zaterdag in dezelfde positie weggezet. Aanvankelijk leken de aantastingen zich te beperken tot de zeilen van de staande roe. Half augustus bleken ook de horizontaal hangende zeilen aangetast. Inmiddels tellen de vier zeilen van onze molen alweer in totaal elf gaatjes en gaten. De meeste zitten in de bovenste helft van de zeilen en slechts enkele in de onderste helft.

Wat is er aan de hand

Het lijkt er op, alsof de Jacobus de enige molen in Nederland is die door dit euvel geplaagd wordt. Met veel bezoekers en collega-molenaars hebben we inmiddels over deze vervelende kwestie gesproken. Tot nu toe heeft niemand een verklaring kunnen geven voor de mogelijke oorzaak. De volgende vermoedens zijn genoemd waardoor de schade veroorzaakt is:

- scherpe, uitstekende delen in het hekwerk
- muizen
- ontlasting van vogels
- andere bijtende, chemische stoffen.

Wij vinden die niet aannemelijk. De rafelachtige randen van de aantastingen doen denken aan vraat van een of ander raadselachtig insect, maar wij hebben daar geen enkel bewijs van. Koning Molenzeilen heeft tot nu toe ook geen enkele idee wat de oorzaak zou kunnen zijn. Wel heeft de molenaar van de Sint Nicolaasmolen uit Denekamp een schade gemeld bij de zeilmaker en die vertoont enige gelijkenis met die van de Jacobus.

Oproep

Mocht u deze aantastingen met eigen ogen van dichtbij willen zien, dan bent u van harte welkom op de molen. Vooralsnog zijn wij namelijk niet van plan opnieuw een restauratie te laten uitvoeren. Eerst willen wij alles in het werk stellen om een mogelijke oorzaak te achterhalen. De reden van dit schrijven is dan ook om in bredere kring na te gaan of dit inderdaad klopt. Wij hopen op een antwoord op onze brandende vraag wat toch de oorzaak kan zijn van deze kostbare schade.

Reacties kunnen gestuurd worden naar: vessemsemolen@vessem.info. Gebeld kan er worden naar: 06-13.46.98.91.

15 augustus 2020

6 juli 2019 (4 x 15 cm)

13 juli 2019

4 juli 2020 (5 x 10 cm)

De stand van de vangbalk

DOOR: JAN HOFSTRA, (met dank aan Johannes Vuijk voor de adviezen)

De vangbalk komt naar verloop van tijd steeds lager te hangen door slijtage van de vang en/of het bovenwiel. Bij de molen van de Hempenmeerpolder bij Warga was dat ook het geval. Het leek niet veel kwaad te kunnen, omdat de vangbalk nog voldoende vrij van de kapzolder bleef en ook niet ging vastlopen in de voorste hanger of ezel. De molenaar vroeg aan de molenmaker of het niet beter was om de vangbalk horizontaal te stellen. Hij kreeg als antwoord dat een lage stand beter was, omdat de vangbalk dan meer aan de vang trok. De molenmaker zal wel gedacht hebben, dat de vangbalk bij een lage stand meer haaks op het sabelijzer komt te staan en er zo beter aan kan trekken. Voor de molenaar was dit geen bevredigend antwoord en hij vroeg mij of ik wist hoe het zat.

Hoe hoger hoe beter

Nu wilde het toeval, dat dit al eens helemaal uitgezocht is. In 1997 was ik in verband met een examen op korenmolens De Verwachting in Hollum op Ameland. Over de stand van de vangbalk werd op het examen iets gevraagd en na afloop gingen we daarover verder filosoferen. Ikzelf had gedacht, dat de vangbalk in de horizontale stand het meest aan de vang trok. Er waren er ook die meenden, dat een iets lagere stand gunstiger was. Molenaar Rinus Heijstek is er toen helemaal ingedoken. Hij wist met wiskunde te bewijzen, dat **hoe hoger de vangbalk hangt des te meer er aan de vangstukken wordt getrokken**. Ik zelf had dit resultaat ook niet verwacht, maar er was geen speld tussen te krijgen.

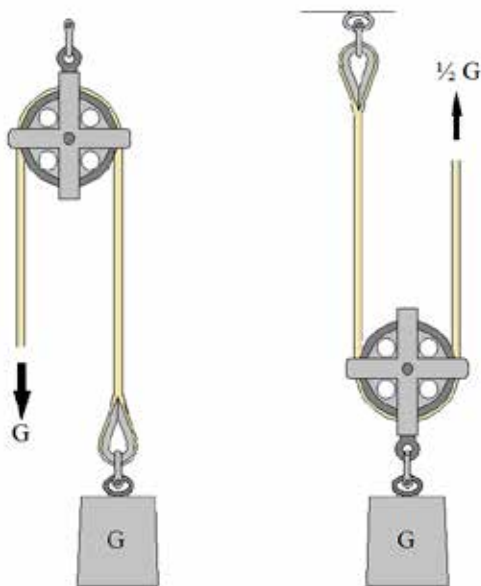
Dit wiskundige bewijs is niet heel simpel, maar hetzelfde kan ook worden aangetoond met behulp van een tekening en met de kennis

over de werking van een hefboom. *Dit principe van de hefboom zegt: wat je met een hefboom wint aan kracht, verliest je aan afstand en andersom.*

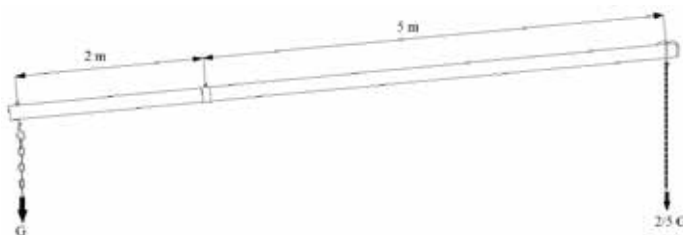
De hefboom

Als voorbeeld hangen we een hijsblok aan een zolderbalk en daarmee trekken we een gewicht van 30 kilo omhoog. Dan moet je ook met (minstens) 30 kilo trekken, want als je een meter touw inhaalt gaat het gewicht ook een meter omhoog. De hefboomverhouding is hier dus 1 op 1. Je kan ook het hijsblok aan het gewicht vastmaken en het ene end van het touw aan de zolderbalk. Als je dan aan het andere end van het touw gaat trekken, hoef je nog maar met 15 kilo te trekken. Als je in dit geval het touw een meter inhaalt, gaat het gewicht maar een halve meter omhoog. De hefboomverhouding is nu 1 op 2 (of 1 op $\frac{1}{2}$, net hoe je rekt). Als je bij hijsblokken met een groot aantal schijven wilt weten met welke kracht je (minstens) moet trekken, moet je de hefboomverhouding bepalen. Die verhouding volgt uit de lengte touw die je in moet halen, gedeeld door de afstand dat het gewicht omhoog gaat.

Uit afbeelding 2 volgt: om het einde van deze vangbalk 0,6 meter te lichten, moet je het vangtouw (of de ketting) $5/2 \times 0,6 = 1\frac{1}{2}$ m inhalen. De hefboomverhouding is hierdoor $1,5/0,6 = 2,5$. Als het lichten van de vangbalk te zwaar zou gaan, kan je bijvoorbeeld een andere vangstok aanbrengen met een langer buitengedeelte, want daarvoor moet je meer vangtouw inhalen om de vangbalk over dezelfde afstand te lichten.

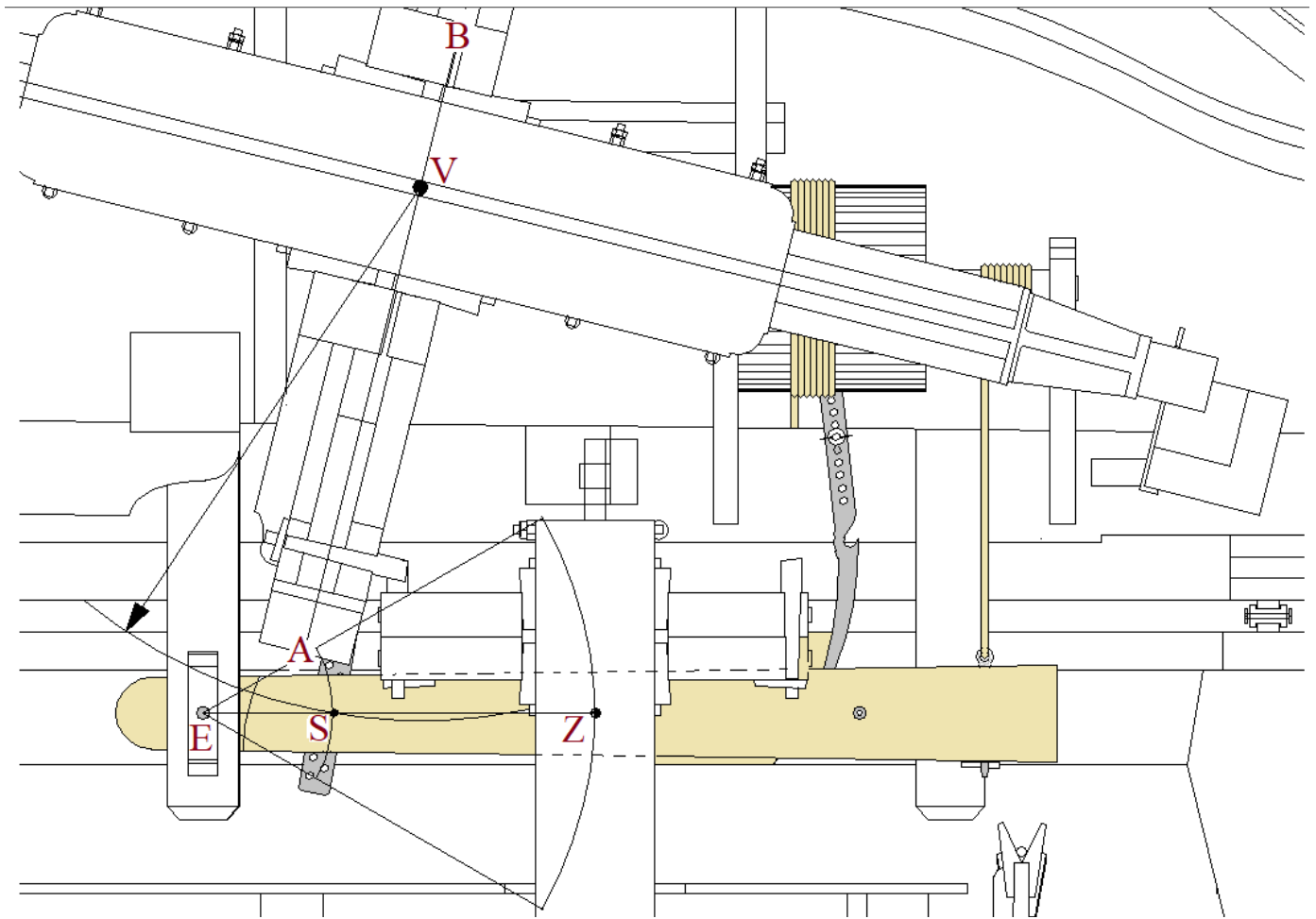
Afb. 1. Als je bij de katrol links een meter touw inhaalt, gaat het gewicht ook een meter omhoog. Bij de katrol rechts gaat het gewicht dan maar een halve meter omhoog en heb je zodoende de helft van de kracht nodig.

Afb. 2. Vangstok met een hefboomverhouding van 1 op $2\frac{1}{2}$.

Gewicht van de vangbalk

Om te weten hoe hard de vangbalk aan het sabelstuk van de vang trekt, moet je eerst weten hoe zwaar de vangbalk is. Voor het gemak is hier uitgegaan van een molen zonder vangstok. De vangstok trekt meestal met een behoorlijke kracht aan de vangbalk. Het meeste gewicht in de ballastbak heb je meestal alleen maar nodig om deze kracht weer op te heffen. Als je een langere vangstok of een zwaardere vangstok gaat aanbrengen, zal er als tegenwicht ook wat gewicht in de ballastkist bij moeten, als je tenminste hetzelfde vangvermogen wilt houden. De getekende molen heeft een vangtrommel, zodat er helemaal geen ballast nodig is. Zo valt eenvoudig het gewicht van de vangbalk te bepalen en ook hoe ver het zwaartepunt van de balk uit het draaipunt in de ezel zit.

Afb. 3. Een molen met een vangtrommel.

E is een vast draaipunt van de vangbalk in de voorste hanger of ezel.

S is de bout door de vangbalk en het sabelijzer.

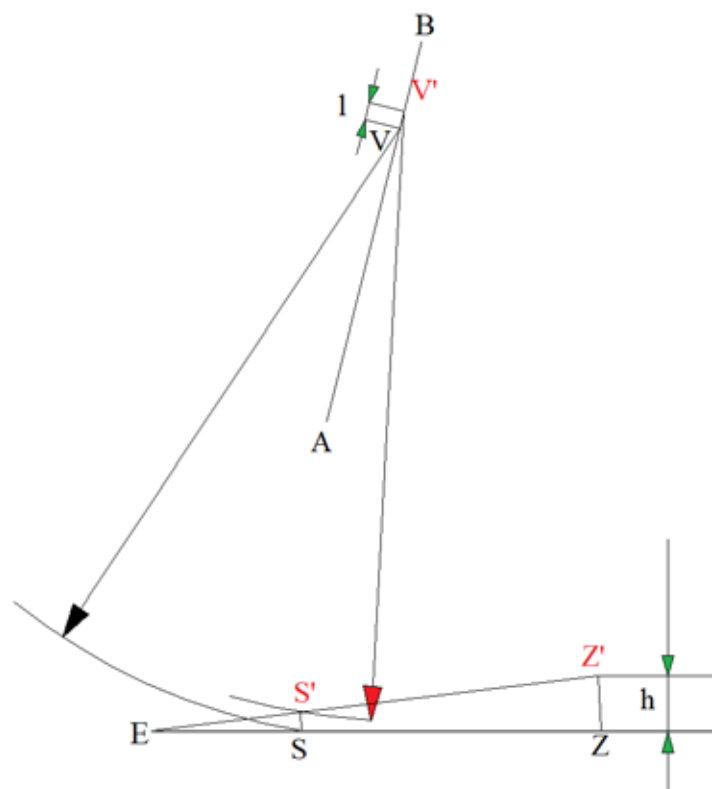
V is de bevestiging van het sabelijzer aan het sabelstuk van de vang.

Z is het zwaartepunt van de vangbalk. Omdat de balk achter wat dikker is ligt *Z* niet precies in het midden van vangbalk. Bij het bewegen van de vangbalk beschrijven punt *S* en *Z* een cirkel met als middelpunt *E*. Punt *V* beweegt dan langs de lijn *A-B*.

Hefboomverhouding

Om de hefboomverhouding te bepalen is gekeken hoeveel millimeter *Z* omhoog of omlaag gaat als *V* langs de lijn *A-B* beweegt. Op afbeelding 4 is dit verder uitgewerkt. Langs de lijn *A-B* is het punt *V* daar over de afstand *I* verschoven naar *V'* (zie afb. 4.). Om duidelijk te maken wat er dan gebeurt is de afstand *I* hier vrij groot getekend, maar om de vangbalk in een horizontale positie te houden is in werkelijkheid *I* heel klein genomen (vanaf een computertekening kun je *I* en *h* op een duizendste mm nauwkeurig meten). Met een passer is vanuit punt *V* een cirkel getrokken door het punt *S*, zodat de afstand *V-S* tussen de benen van de passer zit. Daarna is de passerpunt in het punt *V'* gezet en vanuit dit punt is een cirkel getrokken die de cirkel met middelpunt *E* en straal *E-S* snijdt. Het snijpunt van deze cirkels (*S'*) geeft aan waar de bout door de vangbalk en het sabelijzer terecht is gekomen. Door nu vanuit *E* een lijn te trekken naar *S'* en deze lijn door te trekken naar de cirkel met middelpunt *E* en straal *E-Z*, wordt het punt *Z'* gevonden. Dit punt geeft aan waar het zwaartepunt van de vangbalk nu terecht is gekomen en de afstand *h* kan nu worden opgemeten. De hefboomverhouding is nu gelijk aan *h/I*. Dit geldt in dit geval voor de vangbalk in horizontale positie,

maar hetzelfde is gedaan voor zes andere posities van -30° tot $+30^\circ$, met stappen van 10 graden.

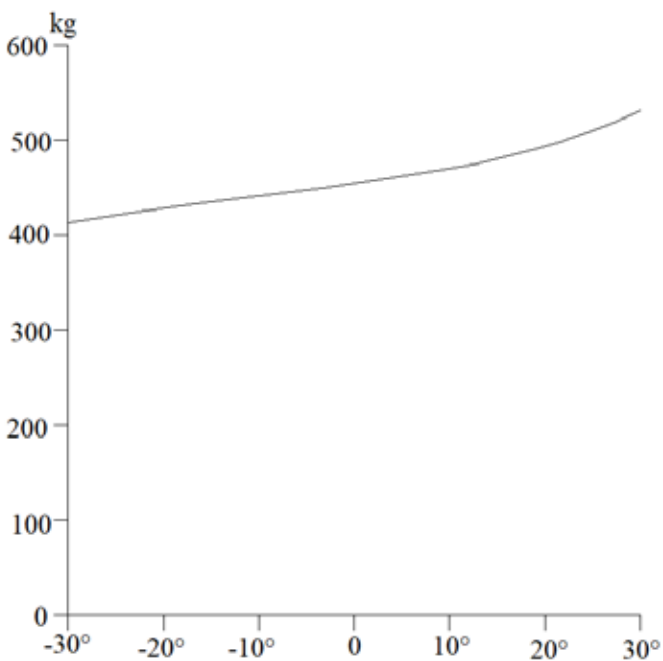
Afb. 4. Door punt *V* langs de lijn *A-B* ter lengte van *I* omhoog te schuiven komt het punt *V* aan in *V'* en daardoor *S* in *S'* en *Z* in *Z'*. Het zwaartepunt *Z* komt hierdoor *h* hoger te hangen. De gezochte hefboomverhouding is nu gelijk aan *h/I*.

Trekracht

Hierbij viel gelijk op dat de hefboomverhouding niet constant is, maar afhangt van de stand van de vangbalk. Vandaar dat de afstand l zo klein moest worden genomen. Als de vangbalk nu bijvoorbeeld 150 kilo weegt, kan met de gevonden hefboomverhouding de kracht worden bepaald waarmee hij aan de vangstukken trekt. Bij een horizontale vangbalk bleek h/l 3,027 te zijn, zodat de vangbalk dan met $150 \times 3,027 = 454$ kilo aan de vangstukken trekt. De andere standen gaven de volgende resultaten:

Trekracht in kilo aan de vangstukken als de vangbalk 150 kilo weegt							
Hoek	+30°	+20°	+10°	0	-10°	-20°	-30°
Kracht	530	493	470	454	441	428	413

In werkelijkheid kan de vangbalk natuurlijk niet zover bewegen als in dit voorbeeld. Zo is dus wel goed duidelijk gemaakt, dat *hoe lager de vangbalk des te minder er aan de vangstukken worden getrokken*. In een grafiek ziet dat er uit als in afbeelding 5. Geruststellend is het om te zien dat de lijn niet heel steil omhoog gaat, zodat er bij een iets andere stand van de vangbalk ook weer niet direct heel veel veranderd.

Afb. 5. Het verloop van de kracht waarmee de vangbalk aan de vangstukken trekt bij verschillende standen van de vangbalk. Bij 0° ligt de vangbalk horizontaal.

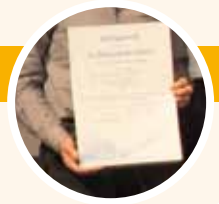
Horizontaal of hoger

Voor mijn eigen molen heb ik niet zoveel aan deze kennis, want de ruimte om de vangbalk te stellen is daar maar klein. Op veel andere molens zal dat ook wel zo zijn. Toen de vangbalk de onderdorpel van het hangereel (het 'kneppelraam') gevaarlijk begon te naderen, heb ik de vangbalk eens een gat verstoken. De slag die hij daarna maakte was een stuk kleiner. Om de vangstukken voldoende vrij van het bovenwiel te krijgen moest de vanghaak een stuk hoger worden gehangen. De stand van de vangstok veranderde hierdoor ook nogal. Om nu te voorkomen dat deze tegen het dak kwam, moest ook het

ketting tussen beide onderdelen worden ingekort. Verder moest de vang nog helemaal worden nagelopen, want ergens veel ruimte tussen vangstuk en bovenwiel is ergens anders weer minder ruimte. In het begin zaten sommige vangstukken maar een paar millimeter vrij van het bovenwiel, maar met de slijtage van de vang wordt die ruimte steeds groter, maar zakt ook de vangbalk weer. Het komt er op neer, dat ik de vangbalk pas weer een gat kan versteken op het moment, dat het hangereel weer gevaarlijk dicht wordt genaderd. Maar als er meer muziek in zit, dan is toch het advies om de vang-

balk tenminste horizontaal of wat hoger te hangen. Het verhangen van de vangbalk is niet iedereen gegeven en het is verstandig dat aan de molenmaker over te laten.

Overzicht geslaagden van de najaarsexamens in 2020

DOOR: WILMA DONDERGOOR, examencoördinator

Woensdag 23 september 2020

Sint Lindert, Beegden

De heer N.P.J.C. de Heus
De heer K. van der Maat
De heer F.A.M. Verheijen

Donderdag 24 september 2020

De Hoop, Bunschoten

De heer C.T.M. Timmers
De heer E.A.B.H. Jacobs

Dinsdag 29 september 2020

Kerkhovense Molen, Oisterwijk

De heer A.J.M.C. van Roessel
De heer A.F. Smits
De heer F.H.C. Horst

Woensdag 30 september 2020

Nooit Gedacht, Cadzand

De heer J. Poot
De heer A. Honig

Dinsdag 6 oktober 2020

Molen Edens, Winschoten

De heer E.S. Vroom
De heer F.T.L. Bloemendaal
De heer R. van Eijk

Donderdag 8 oktober 2020

Eendracht Maakt Macht, Meterik

De heer J.M.A.C. van Dommelen
De heer P.H.W.F. Salemans

Dinsdag 13 oktober 2020

Steektermolen, Alphen aan de Rijn

De heer P. Saarloos
De heer I.W. Dolman
De heer P.T.M. van Kleinween

Donderdag 15 oktober 2020

Eben Haëzer, Enumatil

Mevrouw J. Oost,
De heer B. Juk
De heer N.A. Willems
De heer L. de Grijs

Donderdag 15 oktober 2020

De Rosmolen, Oostrum

Mevrouw A.M.H. Driessen
De heer J.A.J. Schuffelen
De heer J.M. Gijsbers

Woensdag 21 oktober 2020

De Heimolen, Rucphen

De heer G. Alblas
De heer C.W.M. van Ginneken
De heer L.G.M. van Loon

Vrijdag 23 oktober 2020

Aermolen, Ane

De heer H.H. Geerdink
De heer M. Martens
De heer A. Nijmeijer
De heer L. Bakker

Woensdag 28 oktober 2020

De Ster, Rotterdam

De heer W. A. Westerveld
De heer E.D. de Vries
De heer J. Stam
De heer A. van Loo

Vrijdag 30 oktober 2020

De Tijd, Elburg

De heer W.F. Timmerman
Mevrouw J. Jansen
De heer N.O. Flier
De heer F.L. van der Valk

Woensdag 4 november 2020

Den Haller, Diepenheim

De heer M.J. van Burik

Woensdag 4 november 2020

Braakmolen, Goor

De heer S.J.T. Fransen
De heer R.J.C. Hoornenborg
De heer A.A. Stomp

Het slagingspercentage was 92%.

Molinologie 54

DOOR: BAREND ZINKWEG

TIMS NL/VL, vereniging voor molenkunde in het Nederlandse taalgebied, heeft een nieuw nummer van haar verenigingsblad *Molinologie* uitgebracht.

In het artikel *Bijzondere kenmerken van de Pendrechtse Molen in Barendrecht* behandelt ondergetekende de verdekking, het vangwiel, de lange spruit/middenbalk, de rollensluis, de steigergaten, het teerluik, het houten scheprad en wateras en de bewoning van deze molen. In de bijlagen staan lijsten met molens met verdekking, met een vangwiel, met een middenbalk in het midden en zuiden van ons land en met argumenten met de voordelen van een lange spruit en een middenbalk.

Jan Hofstra berekent in *De plaats van de lange spruit* wat de verschillen zijn in de belasting van de schoren, de spruiten en hun bouten bij een spruit vóór het bovenwiel of in het midden van de kap. Daaruit blijkt dat die verschillen er wel zijn, maar dat ze niet beslissend zijn dat het een beter is dan het ander.

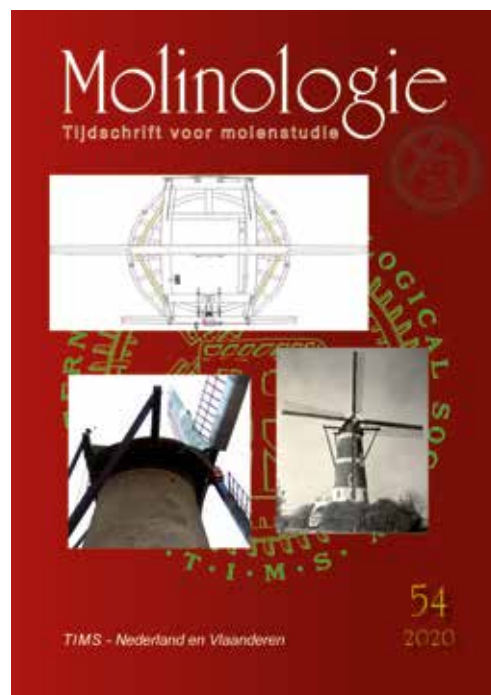
In het artikel *De molen van Oud-Schuddebeurs binnen en buiten verband* beschrijft wijlen Johan Bakker de geschiedenis van de bemaling van deze polder. Hij maakt duidelijk, dat van de molen de complete kap én de roeden verhuisden naar korenmolen De Roosdonck in Nuenen.

Verder meldt Bob Poppen dat een onbekend verzegeld geïdentificeerd is.

Dit nummer sluit af met stil te staan bij het overlijden van Johan Bakker en Herman Peel

Molinologie 54 kost € 9, telt 44 bladzijden plus omslag, is geheel in kleur op A4-formaat met in totaal 64 afbeeldingen. Een abonnement op *Molinologie* kost € 15,- voor twee nummers per jaar.

Belangstellenden kunnen een exemplaar bestellen door het sturen van een bericht naar redactie@molenkunde.eu.

De Pendrechtse Molen met middenbalk in 1931

Reactie op opleiding molenaar

DOOR: NICO A. WILLEMS, molenaar Germania

Met interesse heb ik het artikel van Karel Ouendag en enkele reacties daarop over de opleiding tot molenaar gelezen. Zelf ben ik onlangs geslaagd voor het landelijk molenaarsexamen, maar het heeft niet veel gescheeld of ik was gestopt. De opleiding houdt namelijk geen rekening met het feit, dat er bij de molenaars-in-opleiding (mio's) een groot verschil kan zijn:

- in het tempo waarin iemand zich de lesstof eigen maakt
- dan wel het tempo waarmee iemand zich de praktische vaardigheden eigen maakt.

De ene mio denkt daarom eerder klaar te zijn voor het examen dan de andere. Ook de tijd die een mio wil steken in het leren van de vaardigheden en het eigen maken van de theorie bepalen mee hoe snel iemand gereed is voor het landelijk examen.

Verder is het begrijpelijk, dat het Gilde zich inspant om jonge mensen geïnteresseerd te krijgen voor het molenaarsambacht. Ook oudere vrijwilligers zullen zich hopelijk blijven aanmelden om het ambacht te leren. Deze laatste groep bestaat uit hoofdzakelijk (vroeg-) gepensioneerden. Met de wetenschap dat de pensioengerechtigde leeftijd inmiddels wordt opgetrokken naar 67 jaar, wordt het voor deze groep niet interessant als de opleiding lang duurt.

Om in de toekomst over voldoende molenaars te beschikken is het goed om de opleiding tegen het licht te houden. Bekijk of er ruimte in de opleiding aangebracht kan worden om aan deze kritiek tegemoet te komen. Een opleiding in fasen – zoals door Bart van de Broek aangegeven – biedt de mogelijkheid om mio's na een eerste fase (basiskennis en kennis van de eigen molen) een regionaal examen te laten doen. Daarna mag op dat type molen gedraaid worden. Het tijdstip waarop iemand geschikt wordt bevonden om examen fase 1 te doen is ter beoordeling van de instructeur. Het examen moet wel afgenomen worden door een regionaal examinator. Het tempo voor het afronden van fase 2 (kennismaking met andere typen) en fase 3 (verdieping) kan de mio zelf bepalen.

Het kan zijn dat er mio's zijn die besluiten niet de opleiding tot volwaardig molenaar te volgen, dus fase 2 en fase 3 niet zullen afronden. Deze mio's zijn tevreden met het draaien op de eigen molen. Je zou ze 'molenaarsleerling' kunnen noemen. Met deze aanpak wordt rekening gehouden met de snelheid waarmee leerlingen zich het vak eigen kunnen maken in de opleiding. Het doet geen afbreuk aan de opleiding zelf. Het leidt er toe dat minder mensen zullen afhaken of twijfelen om met de opleiding te beginnen. Ook kan het er toe leiden, dat meer molens kunnen blijven draaien, ook al is het met 'molenaarsleerlingen'.

©2021 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevens-verwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

WORD MOLENAAR

DOOR: BAS DE DEUGD, tekst en foto's

Dit jaar wordt elke foto op de omslag en de rubriek Word molenaar ingevuld met één van onze leden van het eerste uur. Aan de ledenadministratie heb ik een overzicht gevraagd van de tien eerste, nog actieve leden. Uit dit overzicht heb ik willekeurig de leden benaderd die dit jaar de voorkant van De Gildebrieven sieren.

Op de eerste sneeuwdag van 2021 ben ik op weg naar de Piepermolen in Rekken. Op deze molen is Ton Esman één van de drie molenaars. Naast molenaar is Ton ook secretaris bij Stichting Eibergse Molens. Met twee molenaars, een leerling-molenaar en mijn vrouw en ik als bezoekers is het een drukte van belang op de molen. Wanneer molenaar nummer drie ook even komt buurten, is het zoeken naar de voorgeschreven afstand. De ontvangst is hartelijk en de verhalen die verteld worden zijn boeiend. Tussen de regels door hoor je de molenaarsgeschiedenis van Ton en zijn betrokkenheid bij het Gilde en de molens.

Al op peuterleeftijd – tijdens familiefietstochten naar de Zaan – waren de molens een hoogtepunt voor hem. Een gesprek over een afgebrande molen met de burgemeester van Beesd, zijn toenmalige werkgever, leidde tot zijn eerste stap richting vrijwillige molenaar. Ton zocht contact met het Gilde en kreeg les bij Jo Vooren op oliemolen Het Pink in Koog aan de Zaan. Ook kreeg hij les bij de heer Van Veldhuizen op de Doesburgermolen in Ede. Al snel werd hij gevraagd als secretaris voor het Gilde.

Ton is molenaar geweest op molen De Hoop in Rijswijk, Krijtmolen d'Admiraal in Buiksloot, in de Schermer en de Torenmolen in Zeddam. Hij maalt al vele jaren en nog steeds met veel plezier op de Piepermolen aan de Rekkenseweg in Rekken. De Piepermolen is gebouwd in 1796. Het is een ronde, stenen molen en uniek in zijn soort. Tot twee meter boven de belt is de molen rond opgemetseld en daarna zeer taps toelopend. In 1970 is men gestart met de restauratie van de dan zeer vervallen molen.

Ton is een goed gastheer en een goede verteller, maar mijn bezoek aan hem en de molen is te kort om zijn geschiedenis als molenaar goed te beschrijven. Met veel plezier kijkt hij terug op de verschillende molentochten met Eric Zwijnenberg door Nederland.

In de loop der jaren heeft hij de opleiding tot molenaar zien veranderen. De theoretische onderbouwing van de opleiding is enorm gegroeid. Dit is een goede en mooie ontwikkeling, maar dit kan mensen er ook van gaan weerhouden om te starten met de opleiding. Mensen met belangstelling en een praktijk gerichte benadering kunnen door deze theorie besluiten om niet te beginnen. Dat is jammer want op deze manier loop je goede kandidaat-molenaars mis. Ton noemt hierbij het handboek van Jan den Besten als basis voor zijn opleiding. Wat hem betreft mag het opleiden weer meer terug naar deze basis. Dan willen en kunnen meer mensen met belangstelling het ambacht van molenaar oppakken.

Voorant: Ton Esman

Achterant: Ton Esman, Walter Knippers en molenaar-in-opleiding Erwin Bouwmeester

Geef een eigen draai aan de molen!

Word molenaar!

